

T I E N S T I E N S

ATYPISCH EN UTOPISCH - NR 12 - WINTERNUMMER 2007

MET ONDER MEER: THEATERMAN ARNE SIERENS, PROJECT THE LOOP, GEZONDE ARCHITECTUUR, COUCHSURFING, DE GENTSE WERELDEXPO EN HET LEVEN IN DYARBAKIR //////////////////////////////////

COLOFON

Radar is een open samenwerkingsverband tussen een aantal individuen en organisaties. Ze brengen vier keer per jaar de stadskrant TiensTiens uit, gekoppeld aan een interactieve website (www.tienstiens.org). In 2007 zet Radar onder de noemer 'de Stoot van de Stad' ook stedelijke acties op het getouw.

REDACTIE

Pascal Debruyne, Mathias Bienstman, Marlies Casier, Wouter Brauns, Koen De Stoop, Stijn Oosterlinck, Lien De Coster, Celâl Ganda, Yannick Joye, Maartje De Schutter, David De Beuckelaer, Mieke Nolf, Koenraad Deblauwe, Vanessa Debruyne en De Wolven Van La Mancha

BEELDREDACTIE

freddy Willems, Hans Dekeyser, Hendrik Braet, Aäron Willem

WEBREDACTIE

Jan Versluys, Elias Vlerick, Aäron Willem

HOOFDREDACTIE

Pascal Debruyne, Marlies Casier, Koen De Stoop, Mathias Bienstman, Freddy Willems, Sarah Keymeulen

EINDREDACTIE

Koen De Stoop, Sarah Keymeulen

VORM + COVERILLUSTRATIE

Mario Debaene

CONTACT

Stadskrant TiensTiens
Sint-Kristoffelstraat 24
9000 Gent
redactie@tienstiens.org
0477/982625

STEUN

Radar wordt gesteund door JINT, Victoria Deluxe. Vooruit en Nieuwpoorttheater. Maar ook uw inbreng is nodig! U kunt een vrije bijdrage storten op rekeningnummer 523-0460379-92 bij de ethische bank Triodos. Bij giften vanaf 20 € (steunabonnement) ontvangt u TiensTiens een jaar lang in de bus.

ADVERTENTIES

Mail naar redactie@tienstiens.org

INHOUD

Edito	p. 3
Groot onderhoud: Arne Sierens	p. 4
Oerbie & Orbie: Dyarbakir, de Koerdische realiteit	p. 8
Aha: De stad als tweede natuur	p. 10
Gastartikel: Zand erover!?	p. 13
Ons Vlaanderen: De heruitvinding van Matonge	p. 14
A gogo: Revolutie in logeerland, Energiesnoeiers aan huis, Klemtoon op kunst	p. 16
Sluiterijd: Eeuwige rust	p. 18
Stadsontwikkeling: The Loop onder de loep	p. 20
Gangmakers: Pirlwiet bekampt stress van de armoede	p. 23
De stad herdacht: De utopische stad	p. 24
Column: Van haarbandje tot bungeetouw	p. 27
Poëzie: De man aan de toeg	p. 27
De stad herdacht: Justus Uitermark over middenklassers, buurtbewoners en krakers	p. 28
Opinie: De politieke missie van opbouwwerk	p. 30
F®ictie: Gent-Istanbul	p. 32
Waar gebeurd: Miserie troef op de Gentse wereldexpo	p. 34

DE SCHEPPENDE STAD

“Gent moet door een doorgedreven bundeling van alle creatieve krachten een voortrekkersrol spelen bij de ontwikkeling van een duurzame, solidaire en open samenleving.”

Daar komt het strategisch toekomstplan van het Managementteam en het College van Burgemeester en Schepenen, dat onze stad moet opstuwten in de vaart der volkeren, kort samengevat op neer. Zelf niet geheel van enige creativiteit gespeend zijn wij van TiensTiens daar natuurlijk helemaal vóór. Wij staan dan ook te popelen om in een brede coalitie te kunnen stappen met bedenkers van vergezochte brilmonturen; straatmuzikanten; ontwerpers van designpollepels, -deurklinken of -douchekoppen; graffitiartiesten; homoseksuele orthodontisten; uitbaters van hondenkapsalons en verder met alles en iedereen voor wie creativiteit ook een levensmotto is. Daarmee kan de realisatie van ‘de Scheppende Stad’ slechts een kwestie van tijd zijn.

Het is duidelijk dat het stadsbestuur de mosterd is gaan halen bij de ideeën over de *creative class* van de Amerikaanse managementgoeroe Richard Florida. Sven Gats en Sas Van Rouveroy hadden die al overgenomen in hun ‘Liberaal Stedenmanifest’, en nu duiken ze dus ook op in de missie van de stad Gent. De ‘creatieve klasse’ is in dit geval een kleine groep van hooggeschoolde professionals - zoals architecten, programmeurs, dokters, onderzoekers en financiële specialisten - die volgens Florida door hun creativiteit en menselijk kapitaal verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de economische groei in postindustriële steden. De steden die het grootste aantal creatievelingen weten binnen te halen, verwerven bijgevolg een betere concurrentiepositie dan andere.

Daar zit natuurlijk de adder onder het gras, want al klinkt het credo allerm minst economisch door zijn nadruk op trendy begrippen als kennis, diversiteit en creativiteit, toch is de doelstelling in hoofdzaak het stimuleren van economische groei en competitie, aangedreven door de drie T’s: technologie, tolerantie en talent. Ook in de nota ‘de Scheppende Stad’ staat de verbetering van de internationale economische concurrentiepositie van Gent centraal. Alleen meet de nadruk op tolerantie, diversiteit en creativiteit een in wezen economisch conservatief verhaal over competitiviteit nu een progressief kleedje aan.

Het verhaal van de ‘creatieve stad’ is op die manier het economische verlengstuk van de problematiek van ‘gentrificatie’ of de herinrichting van de stad naar de wensen van de hooggeschoolde en professionele middenklassen. Want wat als het competitiever maken van de stad leidt tot een grotere interne polarisatie tussen rijk en arm? Wat als de transformatie van het stadscentrum in een hippe consumptie- en cultuuruimte voor de creatieve klassen ertoe leidt dat de bewoners van de 19de-eeuwse gordel zich niet langer thuis voelen en herkennen in hun stad? Hoe open zal die samenleving in werkelijkheid zijn? Een hoofddoek blijkt voor sommigen alvast een niet te tolereren uiting van ‘creatieve diversiteit’.

De ‘Missie 2020’ van de Stad heeft als verdienste dat ze een langetermijnvisie formuleert en over de beleidsdomeinen heen een gezamenlijke doelstelling nastreeft. Maar de nota leidt ook aan de actuele vrees om duidelijke keuzes te maken – of om de gemaakte keuzes duidelijk te maken. *The proof of the pudding is in the eating*, zeggen de Engelsen. Laten we dus nog even afwachten of de Scheppende Stad méér is dan een ideologische middenklassenretoriek.

DE REDACTIE

NT. ONKN. VZW ZKT MDWRKRS VR. VASTE REL., LAT-REL. OF LOSSE FLRT

Deze prachtcourant is altijd op zoek naar verse schrijvers, fotografen en tekenaars. Trekt de ‘andere kant van Gent’ je aan en ben je thuis in thema’s als burgerschap, cultuur, participatie of stadsontwikkeling... laat het ons weten! Misschien gaan je bijtende pennenvruchten, inspirerende foto’s of hilarische cartoons binnenkort de stad rond.

Meer een mens van de actie? Ook onze actiegroep ‘Stoot van de Stad’ verwelkomt steeds actieve creatievelingen die nieuwe straffe stoten helpen uitdenken en uitvoeren.

En omdat alle goeie dingen in drievoud komen, mogen ook fervente Internauten zich komen aanmelden om onze interactieve website www.tienstiens.org, zo dat al mogelijk is, nóg beter te maken. Aangesproken? Mail dan als de bliksem naar redactie@tienstiens.org of bel 0477/982625.

Arne Sierens © Freddy Willems

Theatermaker Arne Sierens (1959) groeide op in de Brugse Poort in Gent. Als kind ging hij er elke zondag kijken naar poppentheater Magie. Daar ontstond zijn fascinatie voor toneel. Zijn doorbraak kwam er in de jaren '90 met de stukken *Moeder & Kind*, *Bernadetje* en *Allemaal Indiaan*, gemaakt in samenwerking met choreograaf Alain Platel. Sindsdien laat Sierens de zalen keer op keer vollopen. In 2006 richtte hij samen met Johan Heldenbergh en Marijke Pinoy 'Compagnie Cecilia' op. Een succesvolle tournee doorheen Brussel, Frankrijk en Wallonië met de Franstalige versie van hun *Trouwfeesten en processies* werd pas afgerond. "Er zijn mensen die specifiek naar onze voorstellingen komen. We hebben fans." Een gesprek over kleine mensen met grote gevoelens en de fragiliteit van het leven.

— U bent opgegroeid in de Brugse Poort, een arbeiderswijk. Die omgeving heeft uw werk sterk beïnvloed. U woont intussen elders in Gent. Gaat u nog vaak terug naar de Brugse Poort om inspiratie op te doen? Sierens: "Ik ga daar regelmatig wandelen. Ik ken daar veel mensen. De volkse mensen die er wonen, bezitten een theatraaliteit die interessant is om op scène te zetten. Die hebben hun ziel op hun tong. Ze zijn binnenste buiten gekeerd. Het zijn kleurrijke personages met een levendige verbeelding. Dat gebruik ik graag. Maar ik ga zeker niet romantisch doen over die plek. Ik vind dat eigenlijk een

HET THEATER VAN DE MENSELIJKHEID

zoek naar iets, maar gewoon om er te zijn. Voor bepaalde projecten zoek ik wel heel actief: dan neem ik opnameapparatuur mee en interview ik mensen. Voor het stuk *Maria eeuwigdurende bijstand* ben ik bijvoorbeeld samen met Titus de Voogdt gaan praten met de instructeur van de duikafdeling van de Gentse brandweer (De Voogdt speelt in het stuk ene Michel die aan het revalideren is van een duikongeval, TT). Dat gaat dan in eerste instantie over technische zaken. Maar als je die man hoort vertellen over duiken met zoveel kennis, woordenschat en liefde,

“Goed theater is zoals voetbal. Als de spelers elkaar vinden, ontstaat er een bijna mystieke toestand waarin alles mogelijk is.”

dan is dat op zich al zo mooi dat je er een theatervoorstelling van zou kunnen maken. Dat pak je natuurlijk mee op scène. Wat die man zegt, hoe die loopt, ... Door die man samen te vatten ontstaat een hele monoloog.”

— Uw manier van werken klinkt journalistiek. U verzamelt materiaal en verwerkt dat tot de essentie.

“Dat bijeen brengen van materiaal is een zeer belangrijke fase in het tot stand brengen van een stuk. Al maken we natuurlijk theater. Eens je op de planken staat, heb je te maken met de chemie op de vloer, en die is absoluut niet journalistiek. Daar is niets rationeels meer aan. Goed theater is zoals voetbal. Als de spelers elkaar vinden, ontstaat er een bijna mystieke toestand waarin alles mogelijk is. Dat heeft niks te maken met ratio of met techniek, al moet je wel veel techniek hebben om zo’n sfeer te kunnen bereiken. In

beide disciplines moet je veel trainen en veel materiaal klaarleggen om tot die spirituele toestand te komen. Als dat lukt, gaan mensen met elkaar babbelen. Niet van kop tot kop, maar van mens tot mens. In die droomfase ontstaat er een collectief verhaal. Met dat verhaal stap je naar je publiek, in de hoop dat het collectief nog groter wordt. Dat er een voorstelling ontstaat waarbij mensen niet nadenken, maar iets delen.”

— Kiest u daarom vaak voor een niet-traditionele scène, zoals een arena, of een ondergrond van ijs als speelvlak?

“Inderdaad. Om bijna tussen het publiek te gaan spelen. Het is een poging om de afstand tussen de spelers en het publiek op te heffen. Ik hou niet van de rechtlijnigheid van traditioneel theater. Daarbij staan de spelers in een soort pose burgerlijke waarden naar voren te brengen. Je moet hen geloven. Bij die alternatieve opstellingen is het anders. Je kunt als speler niks wegsteken. Je kunt niet vals spelen.

Denk bijvoorbeeld aan het ijs dat we gebruikten bij *Maria eeuwigdurende bijstand*. Dat is ontzettend glad. Een speler kan niet opkomen en even op techniek zijn tekst brengen. Na twee seconden ligt die al omver. Dus moet hij geconcentreerd zijn.

Bovendien moet hij ronddraaien in een cirkel, alsof hij niet zeker is van wat hij aan het zeggen is. Het heeft iets hulpeloos en dat vind ik er zeer mooi aan. Het is een beetje zoals clowns in het circus. Het geeft een heel kwetsbaar beeld van de mens.”

— Uw personages zijn altijd mensen die mislukkingen te incasseren krijgen. Het noodlot is nooit ver weg.

“Het is echt vallen en opstaan met de mens. Dat zit vol goede bedoelingen en goeie voornemens, maar die houden geen vijf minuten stand. Iedereen legt geloftes af.

heel droevige en lelijke wijk. Ze is ook zeer ongezond, want ze is op moerasgrond gebouwd. Mensen gaan daar ook vroeger dood dan in andere wijken. De huizen zijn er wel van baksteen, maar eigenlijk blijft de Brugse Poort een sloppenwijk.”

— U vertrekt voor uw stukken vaak van ‘echte’ gebeurtenissen en dialogen. Trekt u de stad in op zoek naar bruikbaar materiaal of werkt u eerder met gebeurtenissen die vanzelf blijven hangen?

“Ik ben in de eerste plaats een stratschui-mer. Ik loop heel graag rond; ik kijk graag. Soms ga ik naar plekken, niet specifiek op

Arne Sierens © Freddy Willems

Iedereen zegt ‘het zal mij niet overkomen’. Maar het overkomt hen wel. De mens is zo fragiel. Je zit snel in situaties die je niet meester bent. Iemand gaat ergens naartoe, hij wordt overreden door een auto, hij breekt zijn been en hij ligt drie weken in het ziekenhuis. Daar begint het voor mij. Dat is niet het noodlot, maar de noodlottigheid. Ik geloof niet in ‘de goden’, zoals in de tragedies waar de mens ineens voor zijn lot staat tegenover de grootheid van de dingen. Nee. De dingen gebeuren hier voor uw neus.

Geld speelt ook een grote rol. Rijke mensen voelen zich veilig. Maar het grootste deel van de mensen heeft geen vangnet. Je zult maar eens een vrouw van vijfendertig zijn met twee kinderen en geen diploma. Als uw vent dan weggaat, val je in de armoede. Punt. Of je zult maar eens van vreemde afkomst zijn in dit land; je zult maar eens Mohammed heten.”

— U geeft vaak sociale misstanden weer in uw stukken. Maakt u geëngageerd theater? “Iets ontstaat nooit uit één gevoel, maar dat geëngageerde zit er zeker in. Ik probeer solidariteit op te wekken door uitdrukking te geven aan wat ons allemaal bindt. Ik vind medeleven belangrijk in deze tijden. Neem nu de hele discussie rond vreemdelingen. Ik vind dat die op een hallucinante manier gevoerd wordt. Zo reactionair. Volgens mij kun je alleen maar vaststellen dat vreemdelingen arm en ongeschoold zijn en ongelooflijk weinig kansen krijgen. Er wordt gezegd dat ze zich moeten aanpassen. Maar kijk eens in welke positie ze zitten! De maatschappij maakt het hen bijzonder moeilijk en zij zijn zelf communicatief gehandicapt. De meeste vreemdelingen die ik ken, willen, net zoals iedereen, het beste.

In de media wordt alles veel te eenvoudig voorgesteld: hij vindt geen werk, dus hij is

dom. Dat vind ik gevaarlijk. Daarom is het belangrijk om in theater nuances af te dwingen, om niet bevestigend maar taboedoorbrekend te zijn, om de clichébeelden kapot te maken.”

— De mensen die u weergeeft op scène zitten zelden in de zaal.

“Het is echt vallen en opstaan met de mens. Dat zit vol goede voornemens, maar die houden geen vijf minuten stand.”

“Het is moeilijk om hen te bereiken. Theater vergt voorkennis. Dat is zoals leren lezen, je moet leren omgaan met bepaalde codes. Theater blijft iets van een middenklasse. Mensen met een lagere opleiding of van een lagere klasse die gaan niet zo vaak naar theater. Die kijken eerder naar VTM of die gaan naar het voetbal.

Er is wel een andere pluim die we op onze hoed mogen steken: als je ons publiek vergelijkt met een traditioneel theaterpubliek hebben we een veel bredere mix in de zaal zitten. De gemiddelde leeftijd van ons publiek ligt een pak lager dan in de meeste huizen. Er zijn ook veel mensen die specifiek naar onze voorstellingen komen. We hebben fans. En er zijn veel mensen die mijn stukken meepakken naar hun amateurtoneel. Schrikbarend veel. Ik zou elk weekend kunnen gaan kijken.”

— Uw theater wordt vaak volkstheater genoemd. Voelt u zich verkeerd begrepen? “Nee, want er zit publiek in de zalen. Die stempel is wel lastig als het op geld krijgen

aankomt. Want het zijn academici die in alle commissies zitten. Een bewerking van Shakespeare wordt sneller gesubsidieerd dan mijn stuk.

We zitten in een wereld waarin de ‘disneyficatie’ groot is. Ruim negentig procent van de ‘cultuur’ bestaat uit Samson & Gert, K3, de Notenkraker, het Koninklijk Circus, Shrek 3, The Bourne Trilogy, ... Pas op, ik geniet enorm van een goeie achtervolgingsfilm in de Amerikaanse traditie. Maar het is natuurlijk allemaal ‘herkauwingscultuur’.

Dat wordt ook geëist van producers. Als ze de kerstshow van Samson & Gert in elkaar steken, moeten ze niet met nieuwe dingen afkomen. Integendeel, ze moeten vooral zorgen dat het hetzelfde is als de vorige keer. Dat is comfortabel. Het moet de mensen het gevoel geven dat ze veilig zitten. Zoiets heeft zijn functie, maar vernieuwend is het niet. Je moet niet verwachten dat in die hoek platformen gaan ontstaan waar nieuwe dingen gebeuren.

Daarom is het belangrijk voor de overheid om te kiezen voor niet-commerciële cultuur en daar hard in te investeren. Debuteer maar eens als jonge artiest binnen het huidige cultuurlandschap. Dat is echt wel knokken.”

— Zijn er nog jonge mensen die iets nieuws maken?

“Zeker. Ik denk aan Lotte van den Berg. Of Sanne van Rijn hier in Gent. Al werken die in een omgeving waarvan ik niet weet of ze zo interessant is om hun zoektocht maximaal verder te zetten (respectievelijk het Toneelhuis en NTGent, TT). Ik ben benieuwd hoe ze daar gaan evolueren. Het is heel spijtig dat er voor jonge theatermensen, door het beleid dat nu gevoerd wordt, geen andere mogelijkheden zijn dan zich aan te sluiten bij een van de grote huizen. Om je eigenheid te vinden als artiest is het essentieel vrij te zijn en keuzes te hebben.

Toch denk ik dat we in Vlaanderen een heel interessant theaterlandschap hebben. Als je het vergelijkt met Frankrijk, Engeland en Duitsland hebben wij hier een rijke cultuur. In landen als Frankrijk worden de Vlaamse theatergroepen die daar komen spelen op handen gedragen.

Wij hebben dat zelf ook gemerkt. Onze manier van acteren is verbluffend voor de Fransen. Ginder is alles heel beredeneerd en gebonden aan conventies. Als daar ineens een bende woeste honden uit Vlaanderen komt die terugkeert naar een theater dat heel direct met de zaal communiceert, worden de mensen gek. Die geloven niet dat je zo schaamteloos fysiek kan zijn, al die conventies opzij schuift en iets helemaal anders in de plaats kan zetten.”

LIEN DE COSTER

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p4

Van Arne Sierens wordt gespeeld:
- eind februari *Broeders van Liefde*, in coproductie met Union Suspecte, Compagnie Cecilia en Het Paleis
- eind april *Altijd Prijs*, met Compagnie Cecilia

DIYARBAKIR

SPIEGEL VAN DE KOERDISCHE REALITEIT

Aftandse taxi's, tractors, dolmusbusjes, overladen vrachtwagens, pruttelende bromfietsen met beschilderde aanhangbakken die moeder, kind en koopwaar mee de stad in sjokken, hier en daar nog paard en kar, en mensen die 'gekçek' voorttrekken: een grote plank met twee wielen eronder waarop alle mogelijke goederen door de stad worden versjouwd. Naar verluidt wordt dit transportmiddel verder enkel nog in China gebruikt. Meer dan ééns heb ik mijn ogen gesloten terwijl we met de wagen deze heksenketel doorkruisten, maar wonderlijk genoeg lijkt niemand brokken te maken. Om dat te vermijden zijn er toeters, goede reflexen, een paar stevige remmen en de islamitische versie van de paternoster, die in de meeste wagens aan de achteruitkijkspiegel bengelt. Dit is Diyarbakir, de grootste Koerdische stad van Turkije.

Diyarbakir, of Amed in het Koerdisch, barstte in de jaren negentig uit zijn voegen door de toevloed van honderdduizenden Koerden die door het gewapende conflict tussen de PKK (de Koerdische Arbeiderspartij die sinds 1984 strijdt voor autonomie voor de Koerden van Turkije) en het Turkse leger gedwongen werden hun

dorpen en gehuchten in de belegerde Koerdische provincies te verlaten. Tot enkele jaren geleden bleef de Turkse staat ontkennen dat er binnen Turkije een groot vluchtelingenprobleem bestaat. Elke vorm van steun aan de honderdduizenden tot misschien wel miljoenen vluchtelingen was onbestaand. Tot op vandaag ontkent de staat dat er een

Tot enkele jaren geleden bleef de Turkse staat ontkennen dat er binnen Turkije een groot vluchtelingenprobleem bestaat.

systematische evacuatie van de dorpen op het platteland plaatsvond, ondanks overvloedige bewijzen van het tegendeel die door onderzoekers van binnen en buiten Turkije verzameld werden.

Diyarbakir kreunt onder de last van haar 1,2 miljoen inwoners, een verdubbeling sinds het begin van de jaren negentig. 70% van de bevolking is jonger dan dertig jaar en de werkloosheid scheert dezelfde toppen. In de historische binnenstad 'Sur', volledig om-

muurd door dikke zwarte basaltstenen, wonen in een wirwar van steegjes honderdduizend vluchtelingen in verouderde, dicht opgepakte huizen. De overige vluchtelingen wonen in snel opgetrokken flats buiten het centrum. Er leven naar schatting 20 000 straatkinderen in Diyarbakir. Je kan de straat niet op zonder dat kinderen je met hun grote kijkers vragen of je van hen een pakje zakdoeken wilt kopen, of op hun weegschaal wil gaan staan voor een luttele lira. De kinderen van amper zeven, acht jaar oud zijn in deze stoffige stad geboren. Hun ouders waren landbouwers of schapenhouders die hun dorp zo'n 12 tot 15 jaar geleden ontvluchtten. De meesten kenden het stadsleven niet en sommigen gebruiken de kelder verdieping van hun huis als stal voor enkele kippen en schapen. De mest wordt als brandstof gebruikt tijdens de strenge winters.

Terugkeren is voor veel mensen geen optie meer. Veel dorpen zijn platgebrand door het Turkse leger of de PKK, van anderen zijn huizen en eigendommen in bezit genomen door dorpswachters. De dorpswachters zijn Koerdische mannen die zich tijdens het conflict al of niet vrijwillig inschreven in het

foto's © Veyssel Tuncay

dorpswachtersysteem, dat de dorpen tegen aanvallen van de PKK moet beschermen, maar dat in de eerste plaats de loyaliteit van een deel van de Koerdische bevolking aan de Turkse staat wil afkopen. En dit laatste mag vrij letterlijk genomen worden, aangezien je als dorpswachter een veel breder inkomen geniet dan als eenvoudig landbouwer. Nog anderen kunnen niet naar hun dorpen terug door de gevolgen van het jarenlange conflict en het structurele gebrek aan investeringen in de regio van het Zuidoosten. De infrastructuur is verouderd, elektriciteit en stromend water ontbreken, boomgaarden zijn vernield en het land ligt bezaaid met mijnen. Enkelen hebben hun leven in de stad opge-

of de horeca. Anderen trekken naar de bergen en sluiten zich aan bij de guerrilla van de PKK. Zij hebben het gevoel dat ze toch niets meer te verliezen hebben.

De lokale politici voeren een dubbelzinnig beleid. Diyarbakir wordt beschouwd als het politieke hart van het Koerdisch verzet tegen de Turkse staat. De Koerdische partij die er al jaren aan de macht is, is zich bewust van de problemen van haar inwoners en van de infrastructuurle chaos. Voor de instroom van honderdduizenden families werden er massaal goedkope en gebrekkige flats opgetrokken waardoor de stad zich eindeloos ging uitbreiden zonder enige stadsplanning.

De overheid kent de armoedeproblematiek, maar stelt dat ze machteloos is om fundamentele veranderingen door te voeren wegens het gebrek aan steun vanuit de centrale overheid en het gebrek aan eigen financiële middelen.

bouwd en willen niet meer terugkeren. Ook al blijven heimwee en herinneringen aan het leven in de dorpen bestaan.

“Toen we in het dorp woonden, hadden we geen huurkosten en moesten we nog niet betalen voor water. Hier in de stad moet je voor alles betalen. Nu kunnen we ons geen fruit permitteren en groenten kunnen we enkel kopen wanneer ze op de markt goedkoper worden. In het dorp konden we ons niet voorstellen hoe belangrijk yoghurt en eieren op een dag zouden zijn. Hier bevonden we ons plots in de marge.” Aldus een Koerdische vluchteling in het onderzoeksrapport van het Ontwikkelingscentrum Diyarbakir uit 2006.

In de dorpen konden mensen in hun eigen levensonderhoud voorzien en was de onderlinge solidariteit sterker. Nu is het moeilijk om solidair te zijn, want wat valt er te delen als iedereen in dezelfde schuit zit? Veel mensen, ook kinderen en jongeren, migreren jaarlijks tijdelijk naar andere delen van het land om voor een karig loon katoen, fruit of groenten te plukken. Doordat iedereen er kandidaat is voor dezelfde jobs zijn de lonen zowel in Diyarbakir als in de andere migratiesteden veel lager dan in de rest van Turkije. Waar het gemiddelde jaarinkomen in Turkije 5 600 dollar per persoon bedraagt, moeten mensen in Diyarbakir het met gemiddeld slechts 360 dollar per jaar stellen. Veel jonge mannen en vrouwen zien geen uitweg meer en migreren naar de grote metropolen in het Westen van het land, zoals Izmir en Istanbul. Ze werken er in de bouw

Buiten de verpauperde getto's heeft de nieuwe middenklasse van plaatselijke aannemers, advocaten en een deel van de politieke elite zichzelf terug getrokken in omheinde villa's. De overheid kent de armoedeproblematiek, maar stelt in de eerste plaats dat ze machteloos is om fundamentele veranderingen door te voeren wegens het gebrek aan steun vanuit de centrale overheid en het gebrek aan eigen financiële middelen.

Bovendien ging een deel van de energie van de Koerdische burgemeesters en hun beleidsmedewerkers de voorbije jaren naar het sensibiliseren van Europese politici over het ontbreken van politieke en culturele rechten van de Koerdische bevolking. Door het gebrek aan vertegenwoordiging in het parlement wegens de kiesdrempel van tien procent, zag de partij zich immers genoodzaakt haar burgemeesters in te schakelen in de internationale politiek.

Enkele duizenden families kunnen tegenwoordig op voedselpakketten rekenen en vrouwenorganisaties proberen met steun van de gemeente de moeilijke positie van de Koerdische vrouwen te verbeteren. Ondertussen breidt de islamistische AK-partij van premier Erdogan haar aanhang onder de Koerdische bevolking uit door te investeren in nieuwe wegen, in onderwijs, het verschaffen van gratis basisgezondheidszorg aan de onderlaag van de bevolking en het verder uitbouwen van caritasorganisaties. Onder het bestuur van de Koerdische partij zijn de

hoofdstraten en de omwalling van de oude stad onlangs met middelen van de Europese Commissie gerenoveerd. De plaatselijke straatventers zullen binnenkort hun vast stek moeten verlaten. De lokale politici proberen al enkele jaren om middelen van de Europese Commissie en de Wereldbank aan te trekken. Ze willen van het historische centrum een toeristische trekpleister maken. Concreet betekent dit dat alle verouderde huizen van de binnenstad platgelegd zullen worden, met uitzondering van het historische erfgoed aan moskeeën, kerken en oude basaltstenen huizen; de woningen van de vroegere elite van de stad. De huidige inwoners zullen nieuwe woningen toegewezen krijgen buiten de stad en er zullen nieuwe 'historische' woningen worden opgetrokken om de herinnering aan Diyarbakir's welverleende verleden levendig te houden. Voor de mensen die in deze wirwar van straatjes leven betekent dit dat ze een tweede maal gedwongen worden te verhuizen en opnieuw zullen moeten leren om in een andere omgeving hun leven op te bouwen.

Geconfronteerd met de vaststelling dat dit geen oplossing vormt voor de armoedeproblematiek van de huidige inwoners, stelt de burgemeester van Sur vol goede moed dat er duizenden jobs gecreëerd zullen worden in de toeristische sector. Dat valt te betwijfelen, als zelfs de kelners in de restaurants een stevig mondje Engels moeten kunnen spreken... De meeste jongeren in deze stad kunnen niet eens de school afmaken omdat hun families afhankelijk zijn van de schamele lira's die zij met hun handenarbeid kunnen binnenbrengen. Als het project werkelijkheid wordt, worden de problemen van het hart van de stad naar de rand verplaatst. Een oplossing is dan letterlijk 'ver' te zoeken. God beware?

MARLIES CASIER

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p8

BRONNEN

Interviews van de auteur met lokale ngo's, journalisten en politici in Diyarbakir, Turkije, september 2007

Development Centre/Kalkinma Merkezi met steun van UNDP, *Forced Migration and its effects on Diyarbakir*, Juni 2006, Diyarbakir

Betul Celik, A., *I miss my village*, In: *New Perspectives on Turkey*, nr. 5, 2005

TESEV (Turkish Economic and Social Studies Foundation), *Overcoming the legacy of mistrust: towards reconciliation between the state and the displaced*, Mei 2006, op www.tesev.org.tr

DE STAD ALS TWEEDE NATUUR

OVER GEZONDE
ARCHITECTUUR
EN GERUSTSTELLEND
BOMEN

© Freddy Willems

Pas zeer recent is de meerderheid van de wereldbevolking in een kunstmatige, stedelijke omgeving gaan wonen. Voorheen hebben mensen altijd in meer natuurlijke omgeving geleefd. Maar waarom lieten mensen de natuurlijke leefomgeving waarin ze ontstaan zijn en evolueerden achter om massaal in steden te gaan leven? Welke gevolgen dragen we van die omschakeling van een organische naar een 'aangelegde' biotoop? Hebben we nog iets gemeen met onze voorouders? En wat is het verband met stadsplanning en architectuur? Neem een verhelderende duik in Darwin's evolutietheorie, maak kennis met uw aangeboren neiging tot 'biofilie' en ontdek hoe architectuur mensen gezonder kan maken in dit opmerkelijke pleidooi voor 'meer groen op straat'.

EVOLUTIONAIRE PSYCHOLOGIE

Een eeuwenoud probleem in de filosofie is de vraag hoe de menselijke geest precies kennis verwerft. Eén belangrijke stroming, waar empiristen zoals John Locke en David Hume deel van uitmaakten, stelt dat de geest van bij de geboorte in essentie een *onbeschreven blad* is. Door ervaringen, cultuur en sociale invloed wordt dat lege blad stilaan beschreven.

In de jaren '80 en '90 toonden (ondermeer) John Tooby en Leda Cosmides aan dat veel onderzoek uit de sociale wetenschappen nog steeds vertrok vanuit een dergelijke 'sociaal constructivistische visie', terwijl op basis van onderzoek uit de neurologie, neuropsychologie, antropologie bleek dat een dergelijke empiristische visie nog moeilijk vol te houden was. Ze stelden een alternatief voor dat een kruisbestuiving vormde tussen Darwin's evolutietheorie en de cognitieve wetenschappen. Dit alternatief, dat 'evolutionaire psychologie' wordt genoemd, behoort tot die andere filosofische traditie waartoe ondermeer Plato en Descartes behoren. In tegenstelling tot de empiristische visie op de geest, stelt evolutionaire psychologie dat de mens bij de geboorte in zeker opzicht al over een *aangeboren* kennis beschikt.

Maar wat betekent deze stelling? Volgens Darwin's evolutietheorie hebben lichaamsonderdelen zoals ledematen en organen zich in de loop der tijden aangepast aan evolutionaire uitdagingen. Neem het voorbeeld van een vlinder. Sommige vlindersoorten hebben hun overlevingskansen vergroot doordat ze door natuurlijke selectie zogenaamde oogvlekken op hun vleugels hebben ontwikkeld die mogelijke roofdieren afschrikken. Evolutionaire psychologie beperkt zich echter niet tot dergelijke 'grijpbare' lichamelijke eigenschappen, maar stelt dat ook de menselijke *geest* het product is van evolutie. In essentie moet ook onze geest beschouwd worden als een soort 'orgaan' dat bestaat uit een aantal mentale mechanismen, die elk gespecialiseerd zijn in het oplossen van evolutio-

nair relevante problemen. Je kan het vergelijken met een Zwitsers zakmes, waarvan elke onderdeel een specifieke en welomschreven functie heeft. Een voorbeeld van een belangrijke evolutionaire uitdaging was het herkennen en identificeren van andere organismen, zoals soortgenoten of roofdieren. De oplossing die de evolutie hiervoor heeft bedacht was de ontwikkeling van specifieke mechanismen voor gezichtsherkenning.

BIOFILIE

De evolutie van de mens vond plaats in een natuurlijke omgeving; op evolutionaire schaal bewoont hij nog maar pas de artificiële, stedelijke omgevingen die we nu kennen. Als evolutionaire psychologie enige waarheid bevat, dan moeten in onze geest dus ook een aantal mechanismen zijn ontwikkeld die ons in staat stellen problemen op te lossen die opdoken in onze oorspronkelijke natuurlijke omgevingen. Het geheel van dergelijke mentale mechanismen wordt ook wel eens aangeduid met de term 'biofilie' – wat letterlijk 'de liefde voor al wat leeft' betekent. Biofilie stelt dat de menselijke geest zich heel specifiek aan zijn natuurlijke omgeving heeft aangepast. Dat houdt in dat we

Patiënten die uitzicht hebben op een groepje bomen herstellen sneller, hebben minder klachten en gebruiken minder geneesmiddelen dan patiënten die vanuit hun kamer slechts een bakstenen muur te zien krijgen.

een aangeboren en emotionele verbondenheid hebben ontwikkeld ten aanzien van de natuurlijke entiteiten, vormen en processen die aanwezig waren in onze voorouderlijke leefomgevingen.

Aangeboren emotionele affiliaties ten aanzien van natuurlijke elementen verhoogden de overlevingskansen, omdat emotionele stimuli onze voorouders motiveerden om aandachtig te zijn en te reageren op roofdieren, mogelijke habitats, voedselbronnen, landschapselementen, enzovoort. Nemen we vegetatie als voorbeeld. Bomen, planten en bloemen waren belangrijk om te overleven omdat ze onze voorouders beschermden tegen weersomstandigheden, een bron van voedsel waren, soms een medicinale kracht hadden, of een uitzicht over het landschap boden. De voorkeur voor vegetatieve elementen zorgde er voor dat onze voorouders geneigd waren deze elementen te benaderen, wat uiteindelijk tot hun overleven bijdroeg. Ook vandaag bepaalt die aangeboren voorkeur nog ons gedrag. De periode sinds wanneer het menselijk brein geconfronteerd

wordt met niet-natuurlijke omgevingen is immers nog te kort om die aangeboren neigingen uit te wissen. Goed gecontroleerd empirisch onderzoek uit de omgevingspsychologie heeft dit inderdaad bevestigd: natuur, en in het bijzonder vegetatieve elementen, hebben nog steeds een sterke esthetische aantrekkingskracht op ons. Nog opvallender is de bevinding dat natuur en vegetatieve elementen in het bijzonder ook een zogenaamde 'restaurantieve' waarde blijken te hebben, en dat contact met de natuur kan leiden tot psychologische en fysiologische stressreductie. In een bekend experiment uit 1984, verschenen in *Science*, beschreef Roger Ulrich de impact van groen op het welbevinden van ziekenhuispatiënten. Het bleek dat patiënten die uitzicht hadden op een groepje bomen sneller herstelden, minder klachten hadden en minder geneesmiddelen gebruikten dan patiënten die vanuit hun kamer slechts een bruine bakstenen muur te zien kregen. Sindsdien zijn gelijkaardige experimenten verschillende keren herhaald, met gelijkaardige resultaten. De evolutionaire verklaring voor de herstellende kracht van groen is dat de aanwezigheid van vegetatieve elementen rustgevend werkt. Ergens in onze geest weten we nog dat de aanwezigheid van 'groen' en 'vegetatie' een garantie belooft op de aanwezigheid van voldoende voedselbronnen, op de mogelijkheid te ontkomen aan roofdieren of op het vinden van een schuilplaats als de weersomstandigheden ongunstig waren.

GROEN IS GEZONDER

Ondanks onze aangeboren capaciteit tot biofilie – het herkennen van en reageren op oeroude natuurlijke processen en elementen – wordt 'natuur' steeds vaker verdrongen uit de moderne stedelijke leefomgevingen. Niet enkel leidt dit vaak tot weinig aantrekkelijke woonzones, het lijkt er op dat het onbeantwoord laten van onze aangeboren voorkeuren ook nadelen kan hebben voor onze gezondheid. Omdat we nog een 'prehistorisch' brein hebben, evalueren we onze (stedelijke) omgeving nog steeds op de aanwezigheid van elementen waarvan onze voorouders wisten dat ze bijdroegen tot hun overlevingskansen – zoals de aanwezigheid van vegetatie. Omdat ons brein in moderne leefomgevingen weinig geruststellende prikkels herkent, kan dit leiden tot negatieve evaluaties en zelfs tot onrust en stress. Er bestaat dus een discrepantie tussen onze aangeboren, voorouderlijke voorkeuren en de huidige 'niet-natuurlijke' steden waarin we leven. Daarom moeten we natuur opnieuw integreren in onze architecturale of woonomgeving. Waar in onze contreien vaak louter de nadruk wordt gelegd op de luchtzuiverende effecten van groen, is het waardevol te beseffen dat groen ook een belangrijke positieve psychologische en fysiologische invloed kan hebben. Ondanks

goed gecontroleerd wetenschappelijk onderzoek lijken deze ideeën echter slechts druppelsgewijs door te dringen tot het bedrijfsleven of de gezondheidssector in België.

Wandel in Gent eens van het Sint Pietersstation naar de Blandijnberg. Niet alleen is de architectuur die je er tegenkomt vrij ongeïnspireerd, er is ook nauwelijks groen geïntegreerd in het straatbeeld. De trieste sfeer die het straatbeeld uitademt tijdens zo'n wandeling werkt negatief op het gemoed. Men zou de esthetische kwaliteit van dergelijke omgevingen grondig kunnen verbeteren met eenvoudige ingrepen als de aanplanting van bomen, struiken, planten en bloemen. Deze intuïtie ligt in het verlengde van psychologisch onderzoek dat aantoonde dat de inplanting van groen ook positieve effecten kan hebben op onze geestelijke toestand.

BOUWEN IN FRACTALEN

Men kan natuurlijk zoveel bomen en planten plaatsen als men wil, dat verhindert nog niet dat de bebouwde omgeving op zich steeds meer gekenmerkt wordt door niet-natuurlijke vormen (rechte lijnen, niet-gedifferentieerde vlakken). Daarom moet ook de rol van architectuur worden herbekeken.

Waarom zouden we geen imitaties van de natuur, of natuurlijke patronen, in onze architectuur integreren? Hoewel een dergelijke visie duidelijk speculatiever is, en minder ondersteund door empirisch onderzoek, biedt deze benadering onmiskenbaar nieuwe mogelijkheden om 'natuurlijkheid' binnen te brengen in onze huidige moderne

© Hans Dekeyser

die stelling vinden we in de leer van de fractalen. Fractalen zijn patronen waarvan de details op steeds kleinere schalen min of meer gelijkaardig zijn aan het ganse patroon. Het opmerkelijke is dat natuurlijke elementen vaak een fractaal karakter hebben. Neem weer het voorbeeld van een boom. Als je een zijtak van een boom afzaagt, dan is die zijtak gelijkaardig aan de ganse boom. Verwijder je van die grote zijtak vervolgens een kleinere tak, dan is die weer min of meer gelijk aan de grotere zijtak en aan de ganse boom. Een nog kleiner twijgje is opnieuw een boompje in miniatuur. Een dergelijke 'zelfgelijkaardigheid' zet zich door tot in de kleinste takjes, en zelfs tot in de nerfstructuur van de bladeren. De positieve emotionele reacties tegenover natuur die we gemeenschappelijk hebben met onze voorouders, zouden wel eens veroorzaakt kunnen worden door dat fractale

© Freddy Willems

karakter van vele natuurlijke elementen. De onderliggende theorie is dat - omdat de menselijke evolutie heeft plaatsgevonden in een natuurlijke en fractale wereld - ons brein mechanismen heeft ontwikkeld om fractale vormen te decoderen. Wanneer het brein vormen met een fractale organisatie detecteert, zullen daardoor bepaalde (positieve) affectieve toestanden worden geactiveerd - ook al gaat het niet om natuurlijke, maar om

Waarom zouden we geen imitaties van de natuur, of natuurlijke patronen, in onze architectuur integreren?

bijvoorbeeld architecturale fractale vormen. Voorlopig onderzoek lijkt deze hypothese te bevestigen. Een groep internationale onderzoekers heeft gevonden dat de aanwezigheid van fractalen de voorkeursreacties ten opzichte van natuurlijke omgevingen kan voorstellen. Hoewel definitieve conclusies voorbarig zijn, bestaat er ook empirisch onderzoek dat het stressreducerende effect van fractale kenmerken bevestigt.

WEG MET DE BOEKENTOREN!...

Vanuit het perspectief van menselijk welzijn kan het dus waardevol zijn om fractale kenmerken van onze voorouderlijke wereld te integreren in de huidige bebouwde omgeving. Architectuur is een geometrische aanpak bij uitstek, en bijgevolg leent ze er zich uitstekend toe om fractale eigenschappen op toe te passen. Keren we even terug naar onze wandeling van daarnet. De 'niet-natuurlijkheid' van de omgeving op het gevolgde traject lijkt letterlijk en figuurlijk te culmineran op de Blandijnberg zelf, in de vorm van de Boekentoren. Het monolithische, ongedifferentieerde en wiskundige karakter van dit architecturale ijkpunt contrasteert scherp met de complexiteit en de 'fractale rijkdom' die zo kenmerkend zijn voor natuurlijke vormen. Hoewel het met de

huidige media-aandacht voor dit gebouw vermoedelijk politiek incorrect is, zou je kunnen beweren dat de Boekentoren in essentie 'ongezonde' architectuur is. Bij veel van de meer traditionele architectuur uit de Gentse historische binnenstad valt echter intuïtief op dat die beter aansluit bij onze (hypothetische) affiniteit met natuurlijke, fractale vormen. Misschien is de Gotische architectuur daar wel een prototypisch voorbeeld van, omdat daarin een heel duidelijke fractale 'zelfgelijkaardigheid' aanwezig is: er is altijd wel een bepaald architecturaal element dat terugkeert op verschillende hiërarchische niveaus.

... OF MAG HIJ TOCH BLIJVEN STAAN?

Het is voorbarig te denken dat het vorige argument een terugkeer naar traditionalistische architectuur impliceert. Hoewel veel traditionele architectuur een fractaal karakter heeft, volgt daar helemaal niet uit dat fractale architectuur noodzakelijkerwijs traditioneel moet zijn. Fractale principes zeggen helemaal niets over stijl, en kunnen architecturaal op verschillende manieren toegepast worden, gaande van klassiek tot 'high-tech'. Bemerkt ook dat het vorige argument niet al te eng geïnterpreteerd mag worden. Het doel van een zogenaamde 'biofiel architectuur' is bij te dragen tot het menselijk welzijn. Menselijk welzijn is echter niet exclusief afhankelijk van het navolgen van evolutionaire neigingen. Neem het voorbeeld van een gebouw dat geconstrueerd is volgens de hier besproken principes maar dat essentieel verspillend is. Hoewel het gebouw daarmee tegemoetkomt aan bepaalde evolutionaire neigingen, bevat het daarmee ook elementen die het welzijn helemaal niet bevorderen. Op een gelijkaardige manier zou men kunnen argumenteren dat de Boekentoren een belangrijke rol speelt in het sociale leven van de studenten, en ook een deel vormt van de geschiedenis en identiteit van de stad en van de mensen die er leven. Misschien is de afbraak van het gebouw vanuit een enge interpretatie van biofilie wel begrijpelijk, maar het is erg twijfelachtig of het ook voor die andere welzijnsfactoren een positieve stap zal zijn. Kortom, om tot een geslaagde invulling van biofiel architectuur te komen moet er ook nagedacht worden over andere factoren die van invloed zijn op ons welbevinden.

YANNICK JOYE

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p10

Bio: Yannick Joye behaalde in mei 2007 zijn doctoraat in de wijsbegeerte aan de Universiteit Gent. Momenteel werkt hij als doctor-assistent aan de VUB, op de afdeling Bedrijfsconomie en Strategisch Management.

Contact : Yannick.Joye@telenet.be
of Yannick.Joye@vub.ac.be

ZAND EROVER!?

Met de uitbreiding van de Gentse Haven wordt de Evergemse wijk Zandeken onherroepelijk van de kaart geveegd. Heel wat families hebben hun woon- en werkplek de afgelopen jaren noodgedwongen moeten verlaten. Andere bewoners moeten de komende maanden nog verhuizen. Victoria Deluxe en CC Evergem werkten samen met de inwoners van Zandeken aan een herinneringsdocument dat in beeld brengt hoe de bewoners afscheid moesten nemen van hun wijk. Hun herinneringen aan Zandeken als woonplek en leefgemeenschap, maar ook hun toekomstperspectieven en de herhuisvesting namen in dit sociaalartistieke project een centrale plaats in.

HET VERDWIJNEN VAN DE WIJK

De Vlaamse Regering heeft op 6 juli 1994 het project Kluizendok voor de uitbouw van een nieuw dok op de linker kanaaloever, dat volledig op Gents grondgebied zal liggen, principieel goedgekeurd. Het Gentse Havenbedrijf werd aangeduid als bouwheer voor alle werken. Op vrijdag 4 oktober 1996 werd de eerste paal geheid, tussen 2005 en begin 2008 werden de bewoners van de wijk Zandeken in Evergem onteigend. Het gaat om 237 inwoners, 13 land- en tuinbouwbedrijven en 11 KMO's. Het Cultuurcentrum Evergem greep deze pijnlijke en bijzondere gebeurtenis aan om met de bewoners van Zandeken een sociaal-artistiek project op te zetten. Cineast Koenraad Deblauwe en fotografe Evy Menschaert brengen via een documentaire en tentoonstelling het verhaal van de wijk. De bewoners hebben heel uiteenlopende manieren van omgaan met de onteigeningen en het gedwongen vertrek. Door al die verschillende meningen te laten horen, kwamen de makers tot een genuanceerde kijk en een gelaagd verhaal. Ze legden portretten vast van heel wat bewoners, hun huizen en de omgeving. Daarnaast werden talloze interviews afgenomen die inzicht verschaffen in de geschiedenis, de 'petites-histoires', de nootire figuren van de wijk, familie verhalen en zovoort. Onvermijdelijk viel hun oog daarbij ook op de verlaten straten, de leegstaande huizen, de huizen in afbraak... Zo maakten ze een ruimtelijke en menselijke inventaris op, waarbij de nadruk ligt op herinneringen en getuigenissen over de kracht en de rijkdom van deze lokale gemeenschap.

ZOVEEL INWONERS, ZOVEEL HERINNERINGEN

"Eén van de grootste gebeurtenissen van het jaar was rond 1 mei, wanneer het jonge vee voor een ganse zomer vertrok. Voor ons leek het alsof ze heel ver verbleven, maar in feite was dat maar op de Lage Avrije. Die beesten werden in meute naar daar gebracht onder begeleiding van buren, kinderen, mensen op de fiets,... Overal waar de beesten konden verkeerd lopen, ging er iemand staan zodanig dat die beesten zonder koord heel die weg konden lopen. Je moest ervoor zorgen dat ze niet op het 'mennengat' van een ander zijn land kwamen – dat is een opgang van een stuk land, waar ze vroeger de paarden in menden. Nu kan zoiets niet meer met al dat verkeer."

"Links van de Gavers en ingesloten door het Molenvaardeken en de zandrug van het Hultjen en het Zandeken liggen 'de Puienmeersen'. Sinds 1970 is dit gebied drooggelegd, maar vroeger stonden de lage meersen iedere winter onder water, bij de minste vorst zat gans de gebuurte op het ijs. De Puienmeersen waren ingedeeld in lange smalle weiden afgelijnd met wilgentronken. Die wilgentronken hadden vier functies. Drie daarvan waren door de boeren zeer goed gekend. Ze bakenden ieders meers af, leverden houtopbrengsten en om de zeven jaar werden de tronken gekapt om het gebied droog houden. Z slopten het overtollige water op en in een recordtijd waren de meersen droog. De vierde rol van die tronken was de geneeskracht van hun bladeren. Als een koe niet honderd percent in orde was werd ze in de Puienmeersen gestoken. Ze zou er wel doorkomen. Men wist niet waarom, maar het dier at wilgenbladeren en

© Evy Menschaert, Victoria Deluxe

deze bevatten salicinezuur, hetzelfde product dat we nu in onze aspirientjes vinden. En inderdaad: de koe kwam er door. De boer wist niet waarom, maar hij wist wel dat het aan de Puienmeersen lag."

"De hooitijd in de meersen was feest voor het jonge volk. Het gemaaid gras moest 's morgens open geschud worden, 's namiddags werd het dan gekeerd en 's avonds werd het terug in hopen gezet. De boeren met hun volk zaten bijna de hele dag in de meersen met grote tussenpozen waarin weinig gewerkt werd. Het leven was toen nog zo druk niet.

In de tijd voor en enkele jaren na de oorlog was er bij de boeren jong volk in overschot en in feite ging alles zeer rustig zijn gang. Dat wil zeggen dat er na de middag 'genoenspeeld' werd, dat de koffie rustig en uitgebreid werd gedronken op het land of in de meersen. Als het goed weer was gebeurde het wel dat het genoenspeel en de koffiepauzes stoei- en vrijpartijen werden. Het was dan ook niet vreemd dat geburen met elkaar trouwden, of tenminste met elkaar geveeën hadden. Veel jonge gasten van t'Hultjen en t'Zandeken hebben in de hooioppers hun eerste liefdesles geleerd."

"Je moet leren relativeren. Alles een plaats geven en doorgaan. Dat is net hetzelfde als met verdriet, als je iemand verliest. Als je het geen plaats kan geven, blijf je erin stikken."

KOENRAAD DEBLAUWE

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p13

De tentoonstelling en documentaire worden vertoond in december 2007 in de vroegere toonzaal van Noël Caboor in de Hoogstraat. In april 2008 verschijnt de publicatie en de DVD en wordt tevens de website www.zandeken.be gelanceerd.

foto's © Eva Swyngedouw

DE HERUITVINDING VAN MATONGE

De Brusselse 'Matongewijk' met haar exotische couleur locale spreekt tot ieders verbeelding. Eric Corijn, professor aan de VUB, noemt de wijk het Afrikaanse stadscentrum van Brussel. Hoewel er weinig mensen van Afrikaanse afkomst wonen, vormen de kapperszaken en volgestouwde winkeltjes een trekpleister voor Afrikanen uit heel Europa en voor blanke bezoekers en toeristen. Toch is de wijk aan een dringende opwaardering toe.

Maartje De Schutter, studente *Conflict and Development*, nam de visie van de Brusselse overheid op de herwaardering van de wijk door en kwam tot een aantal ontluisterende conclusies.

BELADEN HISTORIEK

Matonge ligt op een boogscheut van de universiteit, het Europese Parlement en verschillende grote internationale instellingen. De Centraal-Afrikaanse handelsbuurt ontleent haar naam aan één van de meest levendige wijken van Kinshasa. De wijk ontstond na de onafhankelijkheid van Congo, begin de jaren zestig, toen Congolese studenten elkaar ontmoetten rond de Elsensesteenweg. Hun studentenresidentie, 'La Maison Africaine', lag vlakbij en later ging aan de Waversesteenweg ook de discotheek 'Le Mambo' open, een aantrekkingspool voor heel wat Centraal-Afrikanen. Het aantal zwarte migranten groeide snel. In de Galerie d'Ixelles openden rijke Kinoin (inwoners van Kinshasa) tal van handelszaken: cafés en restaurants, juwel- en stoffenwinkels, kappers- en kruidenierszaken. Zij verkochten hun waren aan studenten, diplomaten, leden van de Mobutu-familie en aan andere liefhebbers. Na de Congolezen vonden ook andere Afrikanen - Rwandezen, Burundezen, Malinezen - de weg naar de Matongewijk. De handelszaken in Matonge richtten zich op de koopkracht van de eigen Afrikaanse gemeenschap. Deze groep verarmde echter na het einde van het Mobututijdperk, met zichtbare gevolgen voor Matonge: de wijk verloor haar glans. De galerij kreeg in de jaren negentig een slechte reputatie door drugs, handel in gestolen goederen en vervalsing van papieren. Volgens een deel van de (blanke) publieke opinie is de galerij vandaag totaal afgeleefd en liggen

de winkeltjes er troosteloos bij. Men spreekt van een 'economische crisis' door 'een toerisme zonder aankopen' en 'te weinig diverse handelsactiviteiten'.

ZWARTE BANANEN

Om de crisis te keren moet de aanwezige economie een nieuw draagvlak krijgen door een nieuw publiek aan te spreken, aldus Corijn. De Afrikaanse en 'etnische' handel moet zich openstellen voor de koopkrachtige toerist die 'niet weet wat hij moet aanvangen met zwarte bananen'. Matonge is voor blanke bezoekers momenteel nog teveel 'een exotisch, oriëntaals oord waar je naar komt

Matonge is voor blanke bezoekers momenteel nog teveel 'een exotisch, oriëntaals oord waar je naar komt kijken zoals naar dieren in de zoo.'

kijken zoals naar dieren in de zoo'. In de plaats daarvan moet een plek gecreëerd worden waar men kan uitgaan, winkelen, eten en ambiance beleven. Men moet, met andere woorden, de 'stedelijkheid' van Matonge meer benadrukken en stimuleren.

De gemeente Elsene en het Brussels Gewest staan grotendeels achter Corijns visie op het herwaarderen van de wijk. Ze beloven extra steun aan de handelaars van Matonge, maar stellen hen ook verantwoordelijk voor de slechte gang van zaken. Zo stelt schepen De Groote: "Ik zeg altijd tegen de mama's van Matonge: er valt bij jullie niets te kopen. Wat moet een bezoeker uit Brugge met zwarte bananen? Als er mooi gepresenteerde, kant-en-klare moambe-schotels zouden worden aangeboden, dan zou er vast wel interesse zijn". De Groote wil 'samen met de mama's van Matonge' een project beginnen. "Het moet een soort van coöperatieve worden, een lokaal in de galerij waar verschillende handelaren bepaalde van hun producten op een zeer aantrekkelijke manier presenteren. Ik denk dan vooral aan geschenkartikelen, fotolijstjes of armbandjes, kortom aantrekkelijke producten voor niet-Congolezen. Het zou een soort tweede Agora-galerij kunnen

worden, maar dan met producten uit zwart-Afrika". De gemeente benadrukt verder "dat het belangrijk is dat Matonge het werkterrein blijft van handelaars uit Centraal-Afrika. Je ziet nu al meer en meer Pakistanen opduiken in de buurt. Als de Centraal-Afrikaanse handelaars wegtrekken heeft Matonge geen zin meer. Zij moeten blijven en daarvoor is het noodzakelijk dat hun winkels winstgevend zijn".

DE VERMARKTING VAN CULTUUR

In dit vertoog schuilt een essentialistische visie op de Centraal-Afrikaanse cultuur. Deze cultuur wordt niet als iets veranderlijks gezien, met meerdere dimensies en invullingen, maar wordt herleid tot een aantal vaststaande essenties die wij westerlingen er graag mee in verband brengen. Matonge opwaarderen lijkt volgens deze visie gelijk te staan met een Afrikaans Bokrijk creëren. Bovendien wordt het begrip cultuur hier verengd tot een materiële koopcultuur. Als de bakbananen niet verkopen, moeten er maar armbandjes aangeprezen worden. De oriëntalistische toerist gaat, niet zonder een zweem van Congo-nostalgie, op zoek naar snuisterijen die passen bij zijn beeld van de exotische zwarte cultuur. En proevend van zijn kant-en-klare moambe-schotel bedenkt hij hoe mooi die culturele diversiteit wel is. De echte culturele diversiteit, die onder meer zichtbaar is in de huidige opkomst van Pakistaanse handelszaken in de wijk, moet plaats ruimen voor een vermarktde versie van 'de Matonge' die past in het beeld van de toerist. Daar moet de 'Afrikaanse' en 'etnische' handel zich voor openstellen: voor de koopkrachtige toerist die vatbaar is voor de 'opportuniteiten' van een kosmopolitische stad, waar 'cultuur', 'shopping', 'ambiance' en 'uitgaansmogelijkheden' overgoten zijn met een lekker en toegankelijk 'etnisch' of 'multicultureel' sausje.

MAARTJE DE SCHUTTER

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p15

Lees het volledige artikel op www.tienstiens.org
De Schutter Maartje, *De wijk Matonge anders bekeken*, 2007

REVOLUTIE IN LOGEERLAND

De Rus Peter Kropotkin noemde, als reactie op Darwin, 'wederzijds dienstbetoon' al in de 19de eeuw de belangrijkste factor in de evolutie. Inmiddels heeft het wereldwijde web vriendendiensten als 'ik zal dat cd'tje voor je overpakken' of 'ik laat je weten als er iets te doen is' naar een nog hoger niveau getild. Af te meten aan het succes van sites als youtube, indymedia of wikipedia is wederzijds dienstbetoon meer dan ooit populair. Zelfs voor de eenvoudige dienst 'ge moogt vanavond op mijn zetel blijven slapen' bestaan gespecialiseerde websites. Couchsurfing.com is de bekendste. Het principe is eenvoudig. Je kan overal ter wereld goedkoop overnachten op de zetel of in een bed bij iemand thuis. In ruil offereer je wanneer je kunt zelf een slaapplek aan mensen uit het couchsurfing-netwerk. Enkele afspraken en regelingen, zoals de kans om elkaar aan te prijzen, maken er een goed werkend systeem van.

Al 360.000 slaapplekken in 33.000 steden en dorpen, verspreid over de aardbol, worden op de site aangeboden. Het voordeel van deze manier van reizen is dat het veelbesproken 'contact met de lokale bevolking' op een ongedwongen manier tot stand komt. Omgekeerd kan jij aan bezoekers uit de hele wereld je eigen stad tonen, en ze zo ook door andere ogen leren zien.

Maar liefst 49 Gentenaars bieden via Couchsurfing een zetel of een kamer aan voor het rondtrekkende volkje. Door de profielen blade- ren is als reizen in eigen stad. Achter gezichten gaan plots buurten, verhalen of beklijvende gedachten schuil. Je krijgt er zin van om je eigen vertrouwde bed een nachtje in te ruilen voor een vreemde zetel. Maar couchsurfing.com is meer dan een netwerk van slimme reizigers. Zoals veel websites opent ook deze nieuwe sociale mogelijkheden. In Gent gebruiken de zetelsurfers bijvoorbeeld een eigen forum om af te spreken voor feestjes en ontmoetingen.

Sebastiaan Boom is een Nederlander die al couchsurft in Gent is beland. Hij biedt nu zelf een zetel aan voor andere reizigers. Hij heeft al vier mensen ontvangen, en plant zijn volgende reis naar Oost Europa, precies om de contacten met zijn bezoekers te onderhouden. "Je moet het zien als een netwerk van mensen die hun deur open houden voor toffe ervaringen. Veel mensen moeten een drempel over eer ze vreemden in huis willen halen. Maar eigenlijk gaat het helemaal niet om wildvreemden. Door de beschrijvingen in de profielen heb je al een goed beeld van degene bij wie je gaat slapen, of die bij jou komt overnachten. Ik heb nog geen negatieve ervaringen gehad." De fora vindt hij ook handig: "Toen ik in Toulouse aan het couchsurfen was, wou ik richting Gent. Ik postte een berichtje op het forum over Gent en kreeg een twaalfstal reacties. Van mensen die een slaapplek aanboden, tot mensen die me wilden rondleiden in Gent." Ondertussen doet Sebastiaan al mee aan de activiteiten in eigen stad. "Laatst heb ik eens gekookt bij me thuis. De mensen uit Gent kwamen af, maar natuurlijk ook hun buitenlandse gasten. Al snel zat het huis goed vol en het werd een gezellige boel." Of hoe het motto 'nodig eens een eenzame uit' anno 2007 verrassend leuke gevolgen kan hebben.

MATHIAS BIENSTMAN

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p16

Sebastiaan Boom

KLEMTTOON OP KUNST

Vzw Klemtoon is een Gents steunplatform voor (jonge) kunstenaars en sociaal maatschappelijke projecten. Ze voorziet in huisvesting, onderkomen en atelierruimtes voor kunstprojecten, tentoonstellingen, (jonge) artiesten en culturele bijeenkomsten. Hiervoor is zij doorlopend op zoek naar leegstaande gebouwen in Gent en omstreken, die door bemiddeling van vzw Klemtoon een (tijdelijke) culturele bestemming krijgen. Verder richt vzw Klemtoon zich op het verbreden van internationale uitwisselingen voor kunstenaars. Zo biedt een internationaal netwerk van contacten met gelijkgestemden hen de kans om een grootschaliger en inhoudelijk meer kwalitatief project op stapel te zetten.

Vzw Klemtoon ondersteunt kunstenaars ook door het aanbieden van verkoop- en expositiepunten voor hun werk. Tevens voorziet de vzw in de mogelijkheid tot steun bij het ontstaansproces, de creatie en distributie van het (kunst)werk. Tot slot biedt ze jonge kunstenaars grafisch ontwerp en webdesign aan.

DAVID DE BEUCKELAER

Dit voorjaar presenteert Klemtoon vzw in nauwe samenwerking met Klitfestival 'WIT', een interdisciplinair kunstevenement in Gent. Alle info op www.klemtoon.org

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p16

UW ADVERTENTIE IN TIENSTIENS?

Mail naar redactie@tienstiens.org

ENERGIESNOEIERS AAN HUIS

Gent telt iets meer dan 90.000 woningen. Daarvan heeft een derde geen dubbele beglazing en bijna de helft geen dakisolatie. De overheid formuleerde de doelstelling om tegen 2020 alle daken te isoleren. Ook andere energiebesparende maatregelen in huis moeten aan een peilsnel tempo gebeuren als men de energiefactuur wil doen dalen en het milieu wil sparen.

De komende tien jaar moet daarom één op de twee huizen in Gent energiebesparende renovatiewerken ondergaan. De urgentie en de omvang van de geplande werken zijn om van te duizelen. Wie zal al dat werk doen, en wie zal het betalen? Hoewel er op de grote vragen nog geen antwoord is, komen de eerste kleine maar zinvolle initiatieven op gang. Sinds begin november zijn er, naar een voorstel van minister Van Brempt, ook in Gent energiesnoeiers op de baan. Dat zijn werkrachten uit de sociale economie die aan huis komen om kleine, energiebesparende maatregelen te verwezenlijken.

Van Brempt: "Het project 'Energiesnoeiers' vangt eigenlijk drie vliegen in een klap. Het gaat om jobs voor mensen die het moeilijk hebben op de arbeidsmarkt, het gaat om ingrepen die goed zijn voor het milieu en ze besparen gezinnen met een laag inkomen geld." Stad Gent liet in een persbericht weten deel te nemen aan het project. Er komt onder meer 'een [nieuw] stadsbedrijf dat de Gentenaars met raad en daad zal steunen bij het energiezuiniger maken van hun woning, in het bijzonder voor wie het minder breed heeft.' Op het vlak van structurele ondersteuning of uitvoering van grote energiebesparende renovatiewerken is er echter nog niet veel in de

praktijk gebracht. Wel worden er al premies gegeven voor het isoleren van daken en onderdaken, het vervangen van verwarmingsketels, het vernieuwen van elektriciteit, de aanleg van groendaken en de installatie van een individuele waterzuivering. Maar het premiesysteem schiet ook te kort. Verhuurders zijn niet gemotiveerd om energiebesparende werken uit te voeren omdat de energiekosten toch door de huurders gedragen worden. Eigenaars die niet genoeg middelen hebben om de werken voor te schieten of te betalen, vallen ook uit de boot in het premiesysteem. Het is wachten op initiatieven van het kabinet van schepenen De Regge die hieraan tegemoet kunnen komen.

Intussen zijn er sinds november dus drie ploegen van energiesnoeiers in opstart. Ze gaan langs in huizen waar eerst een energiescan is gebeurd. Dan voeren ze een aantal eenvoudige ingrepen uit, zoals het aanbrengen van spaarlampen, spaardouchekoppen, radiatorfolie of tochtstrips. Hilde Vanhecke, verantwoordelijke voor het project op de Milieudienst, vertelt daarover: "Momenteel hebben we vijf energiesnoeiers in dienst. Drie ervan gaan mee met de energiescanners en twee bemannen de klussenploeg die we aan het opstarten zijn. In drie teams kunnen ze per maand in een 240-tal huizen langsgaan. We richten ons in de eerste plaats op specifieke doelgroepen die het wat moeilijker hebben in onze maatschappij, zoals mensen die afhankelijk zijn van het OCMW, armen, nieuwkomers of senioren. Met de steun van EANDIS en Stad Gent brengen we gratis een aantal spaarlampen of folie aan voor een gemiddelde waarde van 20 à 30 euro per huis. Ook geven we tips over energiebesparing." Gevraagd naar de reactie van de mensen die een energiesnoeier op bezoek krijgen, vertelt Hilde: "De mensen reageren erg positief. Vooraf worden ze op de hoogte gebracht dat ze bezoek zullen krijgen, en vaak volgen ze heel aandachtig de werken. Uiteindelijk moet iedereen zelf aan energiebesparing doen, dus letten we er op dat we heel begrijpbaar uitleggen wat mensen kunnen doen." De drie teams van energiescanners en -snoeiers blijven voorlopig aan de slag tot eind 2009.

MATHIAS BIENSTMAN

Reacties: www.tienstiens.org/t111/p17

Volkshogeschool Gent-Eeklo vzw
Reigerstraat 8, 9000 Gent
Tel. 09 224 22 65 • Fax 09 233 76 87
info.gent.eeklo@vormingplus.be

ONS NIEUW WINTERPROGRAMMA IS ERI

Zie www.vormingplusgent-eeklo.be
of vraag ons tijdschrift aan

**UW SPECIALIST IN
BIOLOGISCHE VERSWAREN**

ANTWERPSESTEENWEG 450 - SINT-AMANDSBERG
TEL: (09)228 54 22 – E-MAIL: INFO@PIMPERNEL.BE
ALLE DAGEN DOORLOPEND OPEN – ZONDAG GESLOTEN

NIEUWE BIOSHOP WINKEL

CHARLES DE KERCHOVELAAN 423
9000 GENT
TEL: 09/245.25.45 - FAX 09/221.21.45

EEUWIGE RUST

GENT ZIET HET GROOT

STADSVERNIEUWINGSPROJECT 'THE LOOP' ONDER DE LOEP

Steden participeren - al dan niet uit noodzaak - steeds sterker in de economisch competitieve ratrace om hun stad op de globale kaart te zetten. Nieuwe stadsdelen, kantoorgebieden, spektakelarchitectuur en cultuurevenementen moeten ook Gent als ondernemende stad lanceren. Eén strategisch plan om die economische dynamiek te versterken is de uitbouw van The Loop, de nieuwe merknaam van Flanders Expo. Tegen de wil van de milieubeweging, bewonersgroepen en de kleine ondernemers in het stadscentrum in, krijgen we hiermee een sterk staaltje 'consumptiestedelijkheid' door de strot geduwd. Welkom in de wereld van de niet-stad die naast Gent verrijst!

VAN VLEGVELD NAAR STRATEGISCHE SITE

Het bureau ARCADIS tekende het masterplan uit en herdoopte Flanders Expo tot het merk 'The Loop'. De naam van de site is afgeleid van de verbindingroute tussen de site en de stadskern. Om een vlotte verkeercirculatie te garanderen van en naar de site zal de weginfrastructuur in één richting en in een 'loop' of lusvorm aangelegd worden. De nieuwe merknaam is ook verbonden met piloot Adolphe Pégoud, naar wie de hoofdweg van de site, de voormalige landingsbaan van het vliegveld dat hier vroeger was, werd genoemd. Hij was de eerste die succesvol een looping uitvoerde. De site is bereikbaar met de auto via E40 en R4 en met het openbaar vervoer dankzij een snelle tramverbinding met het Sint-Pietersstation.

Om het project The Loop mogelijk te maken, werd in 2004 een nieuwe vennootschap opgericht, de NV Grondontwikkeling Handelsbeurssite, met als doel de gronden binnen dit projectgebied te ontwikkelen en in hun geheel of verkaveld op de markt te brengen. The Loop is gebaseerd op een Privaat-Publieke Samenwerking (PPS) tussen het semi-publieke stadsontwikkelingsbedrijf (AGSOB) dat een 70-tal procent van de gronden in handen heeft en de private actoren NV Schoonmeers-Bugten/Bannimo Real Estate NV, Euro Crossroads Property Developers (EPCD) en Artexis, die samen zo'n 30 procent van de gronden in handen hebben. Beide verenigden zich in de NV

Grondbank 'The Loop' / NV Grondontwikkeling Handelsbeurssite. De vennootschap zal de realisatie van de nieuwe infrastructuurwerken en de verdere ontwikkelingen van een deel van de site op zich nemen. De milieu- en socio-economische vergunningen (MER/MOBER) zijn al verleend en de gemeenteraad keurde in januari 2007 het volledige uitvoeringsplan goed.

'The Loop' is geen op zichzelf staand project, maar onderdeel van een hele reeks economisch spectaculaire projecten ingepland in het Ruimtelijk Structuurplan Gent van 2003, zoals het Arteveldestadion, het industriepark Eiland Zwijnaarde, het technologiepark in Zwijnaarde en de vernieuwing van de Trefil Arbedsite.

Het strategische belang van dit project voor het stadsbestuur is niet te onderschatten. Op de prestigieuze Mipimbeurs, de jaarlijkse vastgoedbeurs in Cannes, plaatsten Christophe Peeters en collega-schepenen projecten als The Loop internationaal in de kijker om potentiële investeerders te lokken. Het stadsbestuur vergeleek The Loop ooit met de Potsdamerplatz in Berlijn. Het getuigt van de megalomanie die ten grondslag ligt aan het project.

Het dossier van The Loop is bovendien belangrijk omdat het een licht werpt op de visie van dit stadsbestuur op 'wonen'. Vanuit een visie op subsidiariteit die een beleid moet garanderen dat dichterbij de burgers staat, wordt de verantwoordelijkheid voor stedelijke ontwikkeling gedecentraliseerd. De Vlaamse regering sloot daarom in 2007 met elke centrumstad een stadscontract af voor de periode 2008-2013, dat de globale visie uitdrukt op de duurzame ontwikkeling van de stad en de financiële en administratieve ondersteuning daarvan door de Vlaamse overheid. Het stadscontract bestaat uit twee delen, een gemeenschappelijk deel voor de 13 steden en een stadsspecifiek deel. De steden hebben op 26 maart 2007 het thema 'wonen' voor het gemeenschappelijk deel voorgesteld. Gent heeft de stadsvernieuwingsprojecten The Loop en project Oude Dokken (inclusief de Handelsdokbrug) voor het stadsspecifieke deel ingediend. Over de twee hete hangijzers, namelijk de aanleg van

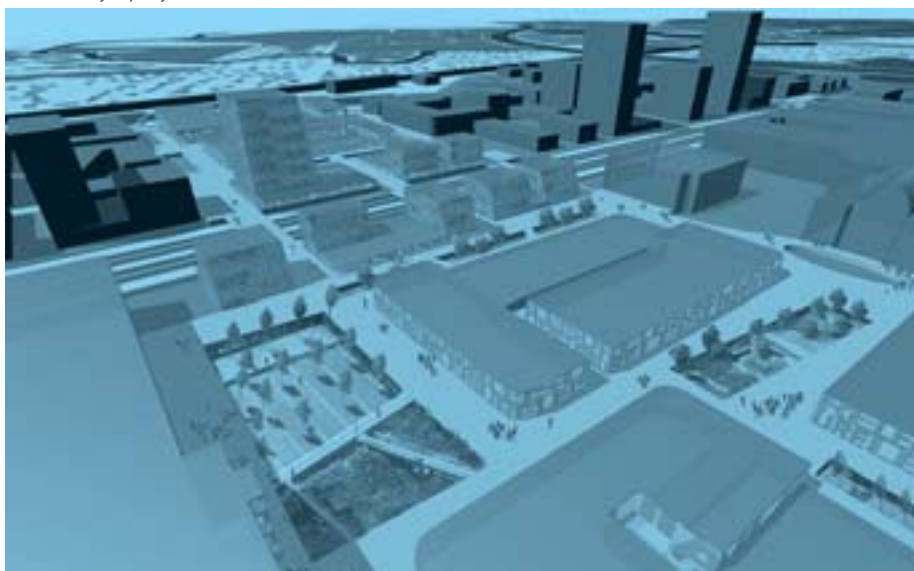
de Handelsdokbrug en de aanleg van de vierde rijstrook op de E40 aan The Loop, werd voldoende vooruitgang geboekt om de principiële goedkeuring van het ganse contract te kunnen voorleggen aan de gemeenteraad van oktober 2008.

CONCRETE PLANNEN MET THE LOOP

Het ontwikkelingsplan van de site was in aanvang nog niet zo megalomaan. De Grondbank kwam echter moeilijk tot stand omdat er nogal wat speculatie ontstond rond de gronden, wat de prijzen sterk opdreef. Om de rendabiliteit van de projectontwikkeling alsnog te garanderen, ontwierp het stadsbestuur dan maar een veel zwaarder bouwprogramma. Doorheen de jaren is het aantal vierkante meters kantooroppervlakte geëxplodeerd.

De bedoeling is momenteel om de site van 15 hectare te ontwikkelen voor retail, leisure, shoppingcentra, kantoren en woonfuncties voor een totaalprogramma van 552.500m² bruto vloeroppervlakte. Het programma voorziet in de ontwikkeling van 150.000m² kantoren, 155.000m² 'kantoorachtigen', 40.000m² vrijetijdsbestemmingen, 69.000m² retail, een mogelijke uitbreiding van de tentoonstellingshal met 40.000m² en een residentieel deel van 98.500m², waarvan 33.500m² voor kortverblijf.

Een eerste fase, waarin 361.500m² zal worden ontwikkeld, bestaat uit de aanleg van wegen en het optrekken van de gebouwen voor grootschalige handelszaken, vrijetijdsactiviteiten en kantoren. Tegelijkertijd zal ook het natuurinrichtingsplan gerealiseerd worden. Het gehele project zal twintig jaar in beslag nemen. Enkele concrete realisaties werden nu al naar voor geschoven, waaronder de komst van IKEA dat in de zomer van 2008 zijn deuren wil openen, Kinopolis die er een grote bioscoop wil bouwen, het Outletcenter dat door een negatief arrest van de Raad van State werd geblokkeerd op de Muide wegens de verkeersoverlast, en het publieke geheim Decathlon dat een megastore wil inrichten op The Loop. Uit de studie van Stad Gent zou blijken dat een Outletcenter verantwoord is als er binnen een straal van 120 kilometer minimum 8 mil-

joen inwoners zijn. Met een verzorgingsgebied van 14,8 miljoen inwoners in een straal van 120 kilometer zou de Gentse regio daar ruimschoots aan voldoen. Schepen van Economie Mathias De Clercq wil een Outletcenter van minimum 15.000m² dat kan doorgroeien tot 25.000m². Afhankelijk van de omvang en het opzet zal zo'n Outletcenter jaarlijks één tot drie miljoen bezoekers uit de ruime regio lokken, zeker als de plek vlot bereikbaar is met de auto en het openbaar vervoer. Dat koning auto belangrijk is in dit project blijkt duidelijk uit het streefdoel van 12.000 parkeerplaatsen. Ook IKEA wil hiertoe bijdragen door zijn gebouw op palen te zetten, waarmee meteen plaats vrijkomt voor 1.900 wagens. Daarvan zijn 1.200 parkeerplaatsen voorzien voor IKEA-bezoekers, de rest kan door andere gebruikers van de site gebruikt worden.

De specifieke keuze voor de uitbouw van Flanders Expo/The Loop is tweërlei. Ten eerste staat de bereikbaarheid met de wagen en het openbaar vervoer centraal. Door de recente doortrekking van een tramlijn tot op de site is een goede verbinding gecreëerd met het Sint-Pietersstation. Met de wagen is de site perfect bereikbaar dankzij zijn ligging tussen de E40 en de R4. Een tweede belangrijk argument van het stadsbestuur is jobcreatie door economische ontwikkeling. Zo zou alleen al een Outletcenter van dergelijke omvang 700 nieuwe werkplaatsen creëren. IKEA zou - met zijn investering van ongeveer 16 miljoen euro - goed zijn voor een extra 450 jobs. De ondersteunende activiteiten zoals catering en onderhoud leveren nog eens 70 banen op. Volgens de studie zouden bovendien niet minder dan 400.000 bezoekers uit de ruimere regio die de site bezoeken, in dezelfde beweging ook nog even naar de binnenstad trekken en daar extra besteden.

PROBLEMEN EN KRITIEKEN VERKEER

Verkeer wordt dé achillespees van 'The Loop': er zijn heel wat ingrepen nodig om een verkeersinfarct rond de site te vermijden. Momenteel is de Pégoudlaan al verbreed met de 3,8 miljoen euro steun van de Vlaamse Overheid. Voor de komst van Ikea alleen zou er in principe geen vierde rijstrook op de E40 nodig zijn. Toch vermeldt de Mobiliteitsstudie (MOBER) (p.65):

Men kan zich afvragen of dit project niet beter thuishoort in één of andere suburb aan de Amerikaanse Westcoast (waartoe bepaalde politici Vlaanderen graag zouden herleiden), dan in een stad die een duurzame ontwikkeling inzake stedenbouw en mobiliteit nastreeft.

"Teneinde de kans op congestie te verminderen, is het nodig een vierde rijstrook te voorzien op de E40, tussen de Pégoudlaan en de aansluiting met de E17. (...) Deze maatregel is wenselijk vanaf ongeveer 140.000 m² gerealiseerd op de site, dit is ongeveer 40% van de huidige fase 1". Naast de uitbouw van een vierde rijstrook op de E40 moeten nog andere zeer dure ingrepen gedaan worden, zoals het afsluiten van de R4 in Merelbeke en het bouwen van de Sifferdoktunnel in het Noorden. De ontwikkeling van 'The Loop' met zijn bijhorende megaparkings moedigt mensen aan om met de auto te gaan winkelen, waardoor de verkeersproblemen op de Kortrijkse Steenweg en de E40 zullen toenemen. Men kan zich afvragen of dit project niet beter thuishoort in één of andere suburb aan de Amerikaanse Westcoast (waartoe bepaalde politici Vlaanderen graag zouden herleiden), dan in

een stad die een duurzame ontwikkeling inzake stedenbouw en mobiliteit nastreeft. Mede door de uitbouw van Gent Sint-Pieters en het Arteveldestadion zullen verkeer, fijn stof, lawaaihinder en lichtvervuiling in de Gentse regio drastisch stijgen. Ook GECORO (de Gemeentelijke Commissie Ruimtelijke Ordening) gaf een negatief advies betreffende de verkeerstoename. GECORO en de natuurbewegingen pleitten dan ook voor een snellere openbaarvervoersverbinding tussen de The Loop en het Sint-Pietersstation. De huidige tramverbinding zal na realisatie van de grootschalige projectontwikkeling niet voldoen. Daarom denken ze aan een treinverbinding (naast de huidige spoorlijn) of een sneltram (eventueel op het tracé van de nieuw aan te leggen weg) met een voorstedenstation aan The Loop. Dit zou meteen ook de (parkeer)druk in de omgeving van het Sint-Pietersstation sterk verminderen en de geplande megaparking aan het station overbodig maken.

ECOLOGIE EN NATUURBEHOUD

Ondanks het feit dat het project gelardeerd is met natuurretoriek - er wordt gegoocheld met begrippen als ruimte voor natuurontwikkeling, rationeel energiegebruik, integraal waterbeheer, duurzaam bouwen, bedrijventerreinmanagement en zo meer - blijft het volgens de milieu- en natuurbewegingen grotendeels bij retoriek. De natuurbewegingen staan positief tegenover de ruimte voor economische ontwikkeling op de site via verdichting en inbreiding. De vraag is echter of hiervoor een natuurlijk overstromingsgebied en kwalitatieve natuurwaarde moeten worden opgeofferd (Zone Z5a). Vooral de toename van fijn stof, dat verantwoordelijk is voor de aantasting van luchtwegen en hartaandoeningen, de vernietiging van een strook waardevolle boskern met zeldzame planten en dieren en het aantasten van natuurlijk overstromingsgebied (vochtige weiden en moerasachtige grond) staan centraal in hun kritiek.

Zowel de BBL, Natuurpunt als het Gents Milieufrent kanten zich tegen de vernietiging van het waardevolle stuk oude bosgebied tussen Flanders Expo en de Ringvaart, grenzend aan het ziekenhuis Maria Middelaars. Het gebied vormt de link tussen de Schelde en Leievallei, waardoor het een belangrijk overgangsgebied is voor bepaalde zoogdieren en vogelsoorten. Het gebied is onderdeel van de zogenaamde bredere Groene Ring met een ecologische verbindingsfunctie voor soorten. De Stad belooft compensatiegroen, maar kwalitatief gebied valt natuurlijk niet in te ruilen voor kwantitatieve compensatie. Er zouden hier al in de eerste fase kantoren, woningen en villakantoren komen, en dat terwijl niet echt duidelijk is hoeveel kantoorruimte er momenteel is of over 15 of 20 jaar zal zijn. Er gaan geruchten dat het natuurgebied private grond is, waardoor de eigenaar zelf over de bestemming

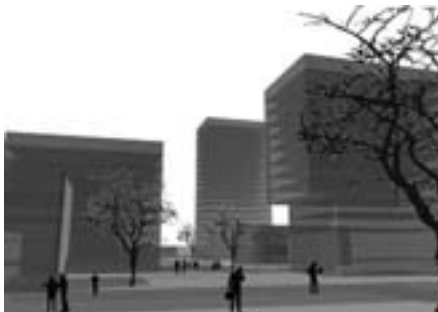
kan beslissen. Al werden het mobiliteitsplan (MOBER) en ecologisch plan (Plan-MER) goedgekeurd, toch blijft de vraag of er voldoende reflectie is gebeurd over alternatieven. Door hun aanhoudende kritiek kregen natuurbewegingen wel een natuurinrichtingsstudie doorgedrukt en een uitbreiding van het natuurgebied dat beschermd moet blijven. De vorige bestemmingsplannen (gewestplan, BPA) voorzagen immers geen vierkante meter natuurgebied. In het Ruimtelijk Structuurplan Gent (RSG) bijvoorbeeld wordt de site met veel minder natuurruimte 'verwend'. Enkel de strook ten noorden van de Maaltebeek wordt daar weerhouden als te beschermen natuurgebied. Het huidige Ruimtelijk Uitvoeringsplan (RUP) voorziet dit wel, al rest de vraag of dit voldoende is. De Stad wilde echter niet alle waardevolle natuurgronden aankopen via onteigeningen om ze volledig te kunnen beschermen, waardoor breuken in de verbindingsfunctie van de Groene Ring onvermijdelijk zijn.

ECONOMIE

Grootschalige handel en kleinhandel in de binnenstad zullen onder druk komen te staan. The Loop focust vooral op grootschalige winkelontwikkeling. De winkels in de binnenstad krijgen er zo sterke concurrentie bij in winkelreuzen als IKEA en het Outletcenter. Zelfs UNIZO, nochtans meestal zelf overtuigd van haar economisch-liberaal verhaal, is daarom tegen. Dit project kan dus leiden tot een economische verzwakking van het stadscentrum. Febelhout, Navem en Unizo komen bovendien in hun berekeningen tot een verlies van 498 arbeidsplaatsen (VTE). Zij komen ook tot de vaststelling dat er in de studie waar de Stad zich op beroept een aantal betwiste methoden en aannames zitten.

PRIORITEITEN VAN HET STADSBESTUUR INZAKE 'WONEN'

In het stadscontract met de Vlaamse regering werden twee prestigeprojecten ingediend: 'De Oude Dokken' en 'The Loop'. Deze twee projecten staan niet alleen voor een economisch liberale visie op stadsontwikkeling, ze bieden bovendien weinig antwoord op de problematische woonsituaties in de 19de-eeuwse gordel. De projecten creëren vooral een woonaanbod voor (kapitaal-krachtige) mensen die nog niet in Gent wonen. In de wetenschap dat er nog een 23.000-tal 'problematische' woningen zijn in Gent, rijst de vraag welke prioriteiten een

publieke actor als het Stadsbestuur moet stellen. Functioneert het bestuur, via het AGSOB, prioritair in functie van investeerders, marktactoren en een nieuwe (consumerende) middenklasse of in functie van de meest kwetsbare groepen in Gent? Ondanks het feit dat er van de Stad uit natuurlijk een mooi 'en-en verhaal' wordt opgehangen waarin geen belangenconflict bestaat tussen spectaculaire economische stadsontwikkeling en sociale stadsvernieuwing, lijkt dit ons wel degelijk een valkuil.

De Stad belooft compensatie-groen, maar kwalitatief gebied valt natuurlijk niet in te ruilen voor kwantitatieve compensatie.

BESLUIT

Afhankelijk van hoe 'stadsontwikkeling' wordt ingevuld en hoe de problematiek van wonen wordt gedefinieerd, krijgen we een ander antwoord op het belang van 'The Loop'. Omdat de retoriek van de Vlaamse Regering over economische competitiviteit en het verhogen van de leefbaarheid van steden door het aantrekken van middenklasse-gezinnen en koopkrachtige consumenten wordt overgenomen door de Stad Gent in zijn stadscontract, lijkt de keuze van het Stadsbestuur duidelijk. 'The Loop' is naast 'de Oude Dokken' één van de prioriteiten inzake stadsontwikkeling. Ledeberg en de prangende nood aan betere huisvesting in Sint-Amandsberg en de Dampoortwijk lijken wel op de agenda te staan, maar zijn in vergelijking met The Loop een heel stuk minder duidelijk en ambitieus. Hoewel de kloof tussen arm en rijk in Gent toeneemt (de cel Stedenbeleid kwam hierover onlangs nog met nieuwe cijfers), richten de grote stadsontwikkelingsprojecten hun prioritaire aandacht niet op kwetsbare bewoners maar op sociaal-economisch sterkere groepen. Het Vlaamse stedenbeleid werd gedecentraliseerd om het bestuur dicht bij de mensen te brengen. Maar welke mensen?

Dat het project tegemoet zou komen aan de broodnodige jobcreatie in Gent, met een streefcijfer van 2000 jobs, moet gerelativeerd worden door het risico op banenverlies. Daarnaast gaat de eenzijdige economische focus op jobcreatie ten koste van andere as-

pecten als natuur, milieu en gezondheid. In het project valt bovendien op dat de uitbreiding van economische ruimte niet verenigbaar is met het behoud van natuurwaarden (groenassen- Groene Ring) en sociale ruimte. De vaststelling dat de wegen van kapitalisten, aandeelhouders van bedrijven en de Stad dezelfde zijn als die van Daniël Termont (De Tijd, 20/01/2007), gaat voorbij aan de publieke verantwoordelijkheid van de Stad en het algemeen belang dat breder is dan private economische winst.

In tegenstelling tot het holistische 'en-en verhaal' komen we veeleer tot de vaststelling dat bepaalde groepen winnen en anderen sterk verliezen. Er zijn in dit project wel degelijk contrasterende functies en belangen in het spel. Wie heeft het meeste baat bij de ontwikkeling van The Loop? Het AGSOB dat als semi-publieke actor het merendeel van de gronden bezit en naar de private markt overhevelt, Artexis en Bannimo die de winsten opstrijken van de dure gronden, de winkelketens die er zich willen vestigen en waarvan de winst naar de multinationale concerns gaat, of de projectontwikkelaars die kunnen inspelen op de kantoorhype? Verliezers zijn alleszins de bewoners die het toenemende verkeer en fijn stof moeten slikken, de natuurbewegingen die een stuk waardevol bos en overstromingsgebied zien verdwijnen, de kleine ondernemers in het centrum en bij uitbreiding in de provincie Oost-Vlaanderen, die er multinationale concurrenten bij krijgen waardoor er tot 400 jobs verloren dreigen te gaan, en de inwoners van de 19de-eeuwse gordel die hun noden inzake huisvesting zien zakken op de prioriteitenranglijst. In tal van academische publicaties is al gewezen op deze nadelen van grootschalige ontwikkelingsprojecten aan een stadsrand, en belangrijke academici in het vakgebied van stadsplanning en urbanisatietheorie (oa. Jaime Lerner) kanten zich ertegen.

In het strategisch contract met de Vlaamse regering wordt de ontwikkeling van The Loop als 'duurzame ontwikkeling' gecategoriseerd. Wat wordt hier eigenlijk met duurzaamheid bedoeld? Dat Gent moet groeien, zelfs indien dat ten koste gaat van goede voornemens qua verkeersbeheersing, fijn stofbestrijding en kwaliteitsbewaking? Die tegengestelde belangen zullen op termijn moeilijker te verenigen zijn dan de Stad nu beweert. 'Duurzame stadsontwikkelingsprojecten' zoals de uitbouw van 'The Loop', die economische groei laten doorwegen op sociale rechtvaardigheid en ecologische duurzaamheid, draaien op die manier enkel uit op een pijnlijke contradictie in terminis.

PASCAL DEBRUYNE

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p20

Meer lezen over The Loop?

Zie Frontaal (tijdschrift Gents MilieuFront), winter 2007, Erik Grietens

Met dank aan de BBL, Natuurpunt en het GMF

PIRLEWIET BEKAMPT STRESS VAN DE ARMOEDE

© Freddy Willems

Voor mensen in armoede is het niet evident om op vakantie te gaan. Daarom organiseert Pirliewiet vzw kampen voor kinderen en vakanties voor gezinnen die in armoede leven. Onder het motto ‘Vakantie ook voor ons!’ zetten meer dan honderd vrijwilligers zich jaarlijks in om mensen een leuke en zorgeloze vakantie te bieden.

Pirliewiet bereikt mensen over heel Vlaanderen, maar heeft een nauwe band met Gent. Het secretariaat ligt in de Sint-Salvatorstraat en de werkgroep kinderkampen komt maandelijks bijeen in een Gents café. We spraken met Lise Kieckens, een Gentse vrijwilliger.

— Waarom is op vakantie gaan voor mensen in armoede zo belangrijk?

Kieckens: “Veel mensen die in armoede leven kunnen zich geen dure vakanties veroorloven. Ze hebben het al moeilijk om er elke dag voor te zorgen dat er eten op tafel komt, dat de kinderen hun schoolreisjes en schoolgerief kunnen betalen, dat de energiefacturen en huishuur betaald zijn, enzovoort. Meestal blijft er niet veel budget over voor de vrije tijd. Mensen die in armoede leven krijgen soms ook te maken met deurwaarders, schulden, opvoedingsproblemen, gezondheidsproblemen... Leven in armoede is leven in een constante stresssituatie. Voor deze mensen kan het dan ook extra veel deugd doen om er eens uit te zijn, om eens ongedwongen te kunnen genieten van een uitstap, een atelier, een activiteit. Armoede gaat vaak ook gepaard met eenzaamheid. Mensen sluiten zich op omdat ze hun armoede liever verborgen houden of omdat ze de middelen niet hebben om uit te

gaan. Op een Pirliewietkamp zijn mensen eens ‘onder het volk’, wat op zich al een meerwaarde kan zijn.”

— Jullie organiseren vooral vakantiecampen buiten de stad. Waarom?

“De kinderen die meegaan op kamp hebben er deugd van om eens buiten te zijn en in de bossen te kunnen crossen. Ze kunnen ongestoord kampen bouwen, met stokken spelen, besjes plukken en fietsen in de natuur. Mensen in armoede wonen vaak in kleine huisjes zonder tuinen in de armere wijken van een stad. De kinderen zijn gedwongen om heel de dag binnen te zitten en TV te kijken of computerspelletjes te spelen. Of ze hangen rond op straat waar het niet altijd even veilig is omdat er te veel auto’s rijden. Je merkt ook dat veel kinderen die meegaan op kamp nogal hevig zijn, net omdat ze weinig mogelijkheden hebben om zich uit te leven. Het valt op dat veel van de kinderen die meegaan op kamp zogezegd ADHD hebben. In sommige gevallen is dat waarschijnlijk echt zo, maar in veel gevallen ook niet. Ik vrees dat veel kinderen onterecht pilletjes slikken.”

— Bieden steden niet genoeg mogelijkheden aan kinderen om er te spelen en zich te vermaken?

“Niet voor iedereen. Mensen die in armoede leven zijn vaak meer gebonden aan bepaalde wijken. Ze hebben vaak geen eigen vervoer of weinig middelen om het openbaar vervoer te betalen. In de tweede plaats zoeken mensen altijd plaatsen op waar ze ‘onder lotgenoten’ zijn. We voelen ons allemaal meer op ons gemak als we bij mensen zijn die een gelijkaardige levensstandaard hebben, een gelijkaardige visie op het leven. Mensen die

in armoede leven worden ook een beetje gedwongen om ‘onder elkaar’ te blijven. Ze botsen op vooroordelen, uitsluiting en allereerste drempels die hen tegenhouden om naar bepaalde plaatsen te gaan. Zo zitten ook hun kinderen vaak een beetje ‘opgesloten’ in steeds dezelfde wijk.”

— Waarom gaan kinderen in armoede niet gewoon met de jeugdbeweging mee op kamp?

“Er zijn duidelijk gescheiden circuits in het jeugdwerk. De arme kinderen gaan naar jeugdwerk dat speciaal voor hen is opgericht, de andere kinderen gaan naar de jeugdbeweging of op kamp met de mutualiteit. Veel ouders die in armoede leven zijn vaak terecht bang dat hun kinderen niet zullen aarden in de gewone jeugdbeweging, dat ze er gepest zullen worden, dat ze uit de boot zullen vallen of dat ze de middelen niet zullen hebben om mee te gaan op uitstap, om een uniform te kopen en dergelijke. Ouders vertellen me dat hun kind na de eerste dag bij de jeugdbeweging al terug naar huis gebracht wordt door de leiding met de boodschap ‘hij is te moeilijk, we zien het niet zitten’. Dat is natuurlijk pijnlijk voor ouders. Ze zijn ook bang dat het zal opvallen dat hun kinderen arm zijn. Ze hebben geen zin om hun hele verhaal te doen aan leiders van achttien jaar en hen te vertellen dat ze het lidgeld niet kunnen betalen. Toch zijn er ook voorbeelden van jeugdbewegingen die wel arme kinderen bereiken. Zo heb je Chiro Mengelmoesch in de Brugse Poort en de scoutsgroep De Klauwaards aan het Rabot. Ze verlagen de drempel voor kinderen in armoede door de kosten voor uniform, lidgeld en uitstappen zo laag mogelijk te houden. En door de kinderen graag te zien natuurlijk!

Het is jammer dat kinderen in armoede ook in hun vrije tijd gescheiden zijn van kinderen die niet in armoede leven. Daaraan zie je dat de kloof tussen arme mensen en de rest van de maatschappij toch wel groot is. Dat maakt het voor mensen in armoede nog moeilijker om hun situatie te verbeteren. We zijn nu aan het nadenken over manieren om onze deelnemers meer te betrekken bij de werking. Zo willen we de kloof, alvast in onze eigen werking, een beetje overbruggen.”

MIEKE NOLF

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p23

Vrijwilliger worden bij Pirliewiet? Neem contact op met Bie of Ester op 09/2692348

DE UTOPISCHE STAD

Mensen hebben zich altijd al voorstellingen gemaakt van hoe een ideale samenleving er zou moeten of kunnen uitzien.

Voorstellingen van mythische paradijzen, luilekkerlandfantasieën en verbeeldingen van ideale samenlevingen in velerlei gedaanten doen al sinds de oudheid de ronde. In de loop van de zestiende eeuw werd de traditie tegelijk voortgezet en doorbroken met een krachtige nieuwe variant: de utopie.

DE BLAUWDRIK VAN MORE

Het startschot van de utopische traditie werd gegeven door Thomas More toen die in 1516 zijn 'Utopia' publiceerde. Het werk bestaat uit twee delen: een discussie tussen een groepje humanisten waarin een striemende kritiek geleverd wordt op de misstanden van de eigen samenleving en een verslag van een ontdekkingsreiziger die een land beschrijft waar al deze misstanden verleden tijd zijn. 'Utopia' blijkt een land te zijn dat volledig is opgebouwd volgens de plannen en inzichten van zijn stichter, de eerste koning Utopos. De Utopieërs hebben alle tegenstellingen, chaos en behoefte die in het eerste deel van het boek beschreven worden overwonnen door de recepten van hun stichter strikt op te volgen. In Utopia wordt niets aan het toeval overgelaten; alles wordt op rationele basis georganiseerd, van de voedselproductie tot partnerkeuze en van arbeidsverdeling tot vrijetijdsbesteding. Bovendien is het privé-bezit opgeheven en is alles gemeenschappelijk.

Om het voortbestaan van Utopia te garanderen wordt er sterk geïnvesteerd in onderwijs en het bevorderen van de gemeenschapszin. Zo moeten alle maaltijden gemeenschappelijk genoten worden, draagt iedereen dezelfde kleren en woont iedereen in identieke huizen. De inwoners van Utopia zijn bovendien beperkt in hun bewegingsvrijheid. Wie aangehouden wordt in een district waar hij niet als bewoner staat geregistreerd wordt opgepakt en 'streng gestraft als deserteur'. Rondreizen mag alleen in groep en onder leiding van een officiële gids. Maar dat is een prijs die de inwoners - volgens de verteller althans - met graagte betalen. Met zijn 'Utopia' heeft More niet alleen een naam geschonken aan een nieuw genre, hij leverde meteen ook een blauwdruk af met een aantal kenmerken die in alle utopieën terugkomen.

EEN UTOPIE IS MAAKBAAR

In een utopie zijn zowel de omgeving als de samenleving op rationele wijze maakbaar en beheersbaar. Een utopie vertrekt van een

Plan (mét hoofdletter) en presenteert zich als radicaal alternatief voor het bestaande. Utopieën en utopische bewegingen geven dan ook een gedetailleerd beeld van het soort samenleving dat zij voor ogen hebben.

HET GAAT OM EEN SAMENLEVING

Dat klinkt misschien banaal, maar in een utopie gaat het niet om persoonlijke wensen, verlangens of idealen: een utopie heeft betrekking op een gemeenschap. Wil een utopisch project kans op slagen hebben, dan moet iederéén meedoen. Utopieën hechten dan ook veel belang aan 'opvoeding' (of propaganda en indoctrinatie, zo je wilt) en er heerst een strenge sociale controle. Bovendien zijn er strenge straffen voorzien voor wie zich niet wil schikken of het uto-

Naarmate de industrialisering vorderde en de levensomstandigheden van het volk verslechterden kwamen er ook pogingen om het lot van de arbeiders te verbeteren. Zo werden er verschillende 'modeldorpen' gerealiseerd.

pisch project in gevaar brengt. Er is weinig ruimte voor individualiteit. Alles moet gericht zijn op de gemeenschap

EEN UTOPIE IS HOLISTISCH

Omdat in een utopie alles met alles samenhangt zijn deelverbeteringen of partiële hervormingen uit den boze. Een utopie gaat uit van een totale verandering van een gemeenschap. En eenmaal gerealiseerd krijg je een statische samenleving die sterk begaan is met zichzelf in stand houden. Creativiteit of experimenteerdrijf worden niet geapprecieerd en kritiek al helemaal niet: in een samenleving die zichzelf als ideaal presenteert is kritiek namelijk overbodig. Utopieën zijn dus behoorlijk repressief en hebben veel weg van een politiestaat.

De samenleving die More beschrijft is een stedelijke samenleving. Utopia telt vierenvijftig steden waarvan er één uitvoerig beschreven wordt: de hoofdstad Amaurote. Dit is een nieuwe, volledig volgens plan gebouwde stad die bovendien als voorbeeld dient voor alle andere; de steden in Utopia zijn gestandaardiseerd en identiek. More kent dus een grote waarde toe aan de

mogelijkheid om een samenlevingsmodel ruimtelijk vorm te geven. Dat zou een definitie kunnen zijn van een utopische stad: de ruimtelijke vormgeving van een (nieuw) samenlevingsmodel. In de literatuur worden plannen voor ideale steden, zoals het ontwerp voor een ideale handelsstad door 'onze' Simon Stevin, vaak expliciet *niet* als utopische steden beschouwd. Het onderscheid is natuurlijk niet altijd even scherp maar met 'ideale steden' wordt verwezen naar stadsplannen die de politieke status quo aanvaarden terwijl 'utopische steden' verwijst naar plannen die nieuwe politieke verhoudingen willen introduceren.

'DE EVENKNIE VAN DE SCHEPPER'

More lag zoals gezegd aan de basis van een uitgebreide stroom utopische geschriften, maar op de eerste pogingen om een utopische stad ook echt te gaan realiseren was het wachten tot de achttiende eeuw. Een van de eersten die sterk geloofden in de mogelijkheden van architectuur om het menselijk gedrag te beïnvloeden en de samenleving te veranderen was Claude-Nicolas Ledoux. Volgens Ledoux lag alles - politiek, moraal, wetgeving, ... - binnen het bereik van de architect die hij de 'evenknie van de schepper' noemde. Ledoux besteedde een groot deel van zijn leven aan het ontwerpen van een ideale industriële stad waarvan alleen de zoutfabriek werd gerealiseerd. Maar die zoutfabriek - de saline royale van Arc et Senans - is dan wel haast een stad op zich. Van deze stad met een ovale plattegrond wordt de noordelijke helft in beslag genomen door de eigenlijke zoutfabriek en de zuidelijke door de woongebouwen voor de

© Aäron

Le Corbusier, maquette van het 'plan Voisin' voor Parijs

arbeiders. Centraal staan niet een kerk of stadhuis maar het huis van de fabrieksdirecteur, wat een revolutionaire afwijking van een gebruikelijk stadsplan was. Even ongebruikelijk is de ruimte die de arbeiderswoningen kregen toebedeeld, net als de tuinen waarover ze konden beschikken. Het ontwerp werd door zijn tijdgenoten dermate buitenissig en zelfs shockerend gevonden dat het in eerste instantie verworpen werd. Ledoux werkte in de tweede helft van de achttiende eeuw, maar toch was hij niet echt een volbloed revolutionair. De aanwezigheid van de arbeiders op het fabrieksterrein vergrootte immers de mogelijkheid tot controle en beheersing. Bovendien doet het ontwerp enigszins denken aan het panopticum van Jeremy Bentham, een gebouw waarin vanuit een centraal observatiepunt alle bewegingen van de bewoners kunnen worden gadeslagen. Bij Ledoux fungeerde de directeurswoning als centraal observatiepunt van waaruit alles en iedereen op het terrein in de gaten kon gehouden worden. Het terrein zelf kon enkel betreden worden via een bewakingsgebouw.

Ontwerpers van utopische projecten behoren altijd tot de elite, te beginnen bij More zelf die één van de machtigste mensen van zijn tijd was. En bij de elite leeft altijd een ze-

ker wantrouwen, onbehagen of zelfs angst ten aanzien van 'de massa'. Vandaar allicht de preoccupatie met controle en beheersing die uit vele utopieën spreekt. Die totalitaire trekjes van utopieën vormden in de twintigste eeuw het uitgangspunt van een hele reeks 'dystopieën', waarvan Orwells '1984' en Huxleys 'Brave New World' de bekendste zijn. Een dystopie wordt weleens omschreven als het tegenovergestelde van een utopie, maar het verschil tussen utopieën en dystopieën is eerder graduëel dan absoluut. In een dystopie wordt alleen consequent door gedacht wat ook al in de utopie aanwezig is.

GELUKKIGE KOEIEN

Tijdens de negentiende eeuw werden de opvattingen over steden steeds negatiever; steden werden beschouwd als chaotisch, vuil en als een bedreiging voor zowel de fysieke als mentale gezondheid van hun inwoners; kortom als ware oorden van verderf. Naarmate de industrialisering vorderde en de levensomstandigheden van het volk verslechterden kwamen er ook pogingen om het lot van de arbeiders te verbeteren. Zo werden er verschillende 'modeldorpen' gerealiseerd, meestal onder impuls van 'verlichte industriëlen' die zich bezorgd toonden om het zielenheil van hun werknemers - bijvoorbeeld Le Grand Hornu bij Mons.

Meestal ging het daarbij om de realisatie van woongelegenheid binnen fabrieksterreinen waarbij ook aandacht besteed werd aan nutsvoorzieningen, onderwijs én vrijetijdsbesteding. Dat alles moest de arbeiders in staat stellen een ordentelijk, deugdzaam en productief leven te leiden, ver weg van de verlokkingen van de steden. Want zoals elke boer weet: gelukkige koeien geven meer melk.

Maar er waren ook mensen die daarmee niet tevreden waren en verder wilden gaan. Bijvoorbeeld Robert Owen. Owen richtte nabij de katoenspinnerij in New Lanark, waarvan hij mede-eigenaar was, een modeldorp op voor de arbeiders met scholen voor de arbeiderskinderen, terwijl hij ook maatregelen trof om de arbeidsomstandigheden en de veiligheid van de arbeiders te verbeteren. Hoewel de zaken floreerden kwam hij in botsing met zijn mede-eigenaren (waaronder nota bene Jeremy Bentham) door zijn sociale opvattingen, waarop hij zich terugtrok en een nieuw bedrijf stichtte waar hij zijn ideeën over sociale hervormingen ten uitvoer bracht. Als remedie tegen de ellende van de arbeiders stelde hij de stichting van arbeidersdorpen voor, waar de industriële en agrarische productie elkaar zouden aanvullen zodat een toestand van zelfvoorziening (autarkie) zou ontstaan. Het gehele econo-

Claude-Nicolas Ledoux, ontwerp voor 'La Saline Royale d'Arc et Senans'.

mische leven zou ten slotte op basis van zulke 'villages of co-operation' met eenheid van arbeid, consumptie en eigendom moeten worden georganiseerd. In de idee van samenwerking in productiegemeenschappen zag Owen een middel tot verheffing van de mens. Verschillende leefgemeenschappen gemodelleerd naar zijn ideeën werden ook echt gerealiseerd.

VIJLE HANDEN

Ongeveer tegelijkertijd in Frankrijk stelde Charles Fourier de vorming van een netwerk van *phalanstères* voor, verenigd in een federatie onder een omniarch. In de *phalanstères*, die op vrijwillige toetreding moesten berusten, zou een 'natuurlijke orde' verwerkelijk worden. De *phalanstère* zou plaats moeten bieden aan ca. 1600 mensen en de beschikking krijgen over 2000 ha land. Het centrale gedeelte was een *Tour d'Ordre* waarrond de gemeenschappelijke voorzieningen gelegen waren. De verschillende vleugels van het gebouw zouden elk voor één functie bestemd zijn. Fourier verafschuwde de industrie en wilde de nieuwe gemeenschappen autarkisch maken; landbouw, veeteelt en tuinbouw aangevuld met handwerk moesten het fundament van de economie vormen. Iedereen diende, om de arbeidsvreugde in stand te houden, regelmatig andere taken te verrichten. In de arbeidsverdeling met toenemende specialisatie die in zijn tijd aan het ontstaan was zag hij weinig heil. Opvallend is dat hij het minder prettige werk aan de kinderen wou overlaten, omdat die 'geen hekel hebben aan vieze handen'. Fourier ontwierp ook een radiale modelstad bestaande uit drie concentrische zones waarbij opnieuw de verschillende functies van elkaar gescheiden zouden zijn. Fourier zelf is er ondanks verwoede pogingen niet in geslaagd zijn plannen te realiseren, maar zijn stedenbouwkundige ideeën hebben wel een grote invloed gehad. Van alle pogingen om een *phalanstère* op te zetten was alleen de *familistère* van Guise, opgezet

door Godin, succesvol. De *familistère* heeft zelfs meer dan een eeuw bestaan, tot in de jaren zeventig. Ook Godin geloofde sterk in de mogelijkheden van architectuur; volgens hem was de 'sociale vooruitgang afhankelijk van de vooruitgang van de architectonische sociale voorzieningen'.

De *familistère* werd al gauw een soort bedevaartsoord voor sociaal bevolgenen van diverse pluimage. Waaronder Emile Zola die niet meteen dolenthousiast bleek en zich vooral stoorde aan de schier eindeloze reeks voorschriften waaraan de bewoners zich dienden te houden. Want ook in Guise speelden beheersing en controle een belangrijke rol.

DE MODERNISTEN

Eind negentiende, begin twintigste eeuw vonden architecten en stedenbouwkundigen aansluiting bij de avant-garde. De avant-garde is per definitie gericht tegen de traditie en dus ontvankelijk voor utopische projecten: in deze periode verschenen dan ook talloze nieuwe plannen.

De bekendste en invloedrijkste modernist is uiteraard Le Corbusier. Le Corbusier had een hekel aan de bestaande steden uit zijn tijd en hij geloofde dat nieuwe steden met veel licht, ruimte en groen ook een 'nieuwe mens' en een nieuwe maatschappelijke orde zouden bewerkstelligen. In 1922 presenteert hij een model voor een '*Ville Contemporaine pour trois millions d'habitants*' dat bedoeld was als een soort visionair richtplan voor stedenbouwkundige veranderingen. Opvallend is de uiterst ordelijke, rationalistische en duidelijk hiërarchische opbouw van de stad. Twee supersnelwegen kruisen elkaar in het centrum, waar een verkeersknooppunt ontstaat met verschillende verdiepingen. Hier rond zijn glazen wolkenkrabbers met kruisvormig plan gegroepeerd waarin de handels- en administratieve functies gevestigd zijn. Daarrond wonen de 60.000 burgers, d.w.z. de elite: industriëlen, wetenschapsmensen, intellectuelen, artiesten, ... Voor hen voor-

ziet Le Corbusier twee woonvormen: het dichtst bij het centrum bevinden zich de *blocs à redents*, appartementsgebouwen die zich als een soort meanders door het groen slingeren; verderop zijn villa's rond binnentuin ingeplant. Het centrum is omzoomd met een groene gordel, met recreatiegebieden; in het oosten strekt zich dan het industriegebied uit. De arbeiders wonen in een soort tuinsteden, in kleinere appartementen. Le Corbusier beschouwde zijn plannen als universeel en overal toepasbaar en hij hield totaal geen rekening met de bestaande context noch met de bewoners. Het is duidelijk dat Le Corbusier zichzelf net als Ledoux als de evenknie van de schepper zag. In zijn 'plan Voisin' voor Parijs stelde hij voor vier vierkante kilometer gewoon plat te gooien en te vervangen door achttien met parken omringde wolkenkrabbers.

Tijdens de periode na de tweede wereldoorlog zijn de ideeën van Le Corbusier en co een tijdlang richtinggevend geweest voor vele stadsvernieuwingen en -uitbreidingsplannen overal ter wereld. Met alle gevolgen van dien: eenmaal gerealiseerd bleken die vooral nauwelijks leefbaar te zijn.

In Brazilië werd zelfs een hele nieuwe hoofdstad opgetrokken volgens de modernistische principes. Maar ook hier bleek al gauw dat, wat een modelstad had moeten worden, eerder een onleefbare spookstad bleek te zijn. Ruimte, licht en groen mogen dan wel ruim aanwezig zijn, door de grote afstanden en de doorgedreven functiescheiding waarbij elke economische activiteit zijn eigen zone heeft is Brasilia vooral een werkstad. Het voorname streven van de inwoners lijkt te zijn: er zoveel mogelijk *niet* te moeten verblijven. En dat is wel héél ver verwijderd van de idee van een utopische stad.

KOEN DE STOOP

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p24

DE STAD VAN MORGEN

Onder dit motto organiseert Tienstiens' actiegroep Stoot van de Stad in 2008 een ambitieus drieluik over stedelijkheid.

We richten een thema-avond in rond stadsplanning, waarin filmpjes door studenten van de Sociale Hogeschool over de plannen rond het Dampoortstation afgewisseld worden met muziek, literaire reflecties en commentaar van deskundigen.

We zetten in samenwerking met theater Larf! een theaterproject op rond utopische steden, gebaseerd op interviews met verschillende Gentse bewonersgroepen. Het wordt een locatieproject dat tijdens de Gentse feesten van 2008 hernomen zal worden. Tot slot organiseren we ook een tentoonstelling rond deze thema's, waarin onder meer de 'mental maps' van verschillende groepen stadsgebruikers zullen worden in kaart gebracht.

Meer info en data op onze site www.tienstiens.org

© Freddy Willems

VAN HAARBANDJE TOT BUNGEETOUW

Mijn ticket staat symbolisch op de schouw. Daar waar oma's hun duurste porseleintjes zetten. Want het prikbord leek me toch te min. En ik vond het zonde om er een gaatje in te prikken. Het is niet meer dan een envelop met wat velletjes papier, die over een paar maanden niks meer waard zijn. Maar op dit moment overheerst het alles. De planten vrezten het ergste. Krijgen ze binnenkort nog wel water? De voorraad in de keukenkasten slinkt en wordt niet meer aangevuld. Als er nu een oorlog uitbreekt, kan ik mezelf niet veel langer dan drie dagen voeden. En voor het slapengaan rol ik mezelf nog eens goed uit op mijn eigen, fijne matras. Want straks liggen we allebei ergens anders. Mijn fameuze ticket vliegt me straks naar Buenos Aires. Mijn speelterrein verlegt zich voor een paar maanden naar Zuid-Amerika. Ik vertrek straks met vijftien klungelige Spaanse zinnen in mijn hoofd en de hoop dat die zich snel zullen vermenigvuldigen. Nu gewoon zoveel mogelijk wind door mijn hoofd laten waaien. Kwestie van alvast wat geheugencapaciteit vrij te maken. Het is mijn eigen, kleine avontuurtje. Dat me zo gemakkelijk wordt gemaakt. Want velen zijn me voorgedaan op de platgetreden paden die ik straks bewandel. Ze hebben boeken voor me geschreven en alle onbekende steden in plannetjes gegoten. Ze hebben paaltjes uitgezet, bedden vrijgemaakt en bussen ingelegd die me van A naar B zullen brengen. Tot ik bij Z uitkom. Waar dat ook mag liggen. Ik til mijn rok op en laat mijn schoen klakken op de vloer. Straks leer ik tango-dansen. Ik zie mijn burens de barbecue binnenhalen voor de winter. Met nieuwjaar zit ik misschien wel in een tuin met mijn bordje gegrild vlees op schoot. Ik slurp met mijn rietje aan een mojito. Zouden die in Argentinië ook zes euro kosten? Mijn grootmoeder snapt er niets van. Wat ik daar toch verloren heb? Tja, nu nog niets. Maar dat komt straks wel. Het grappe wordt op lauw gemormel onthaald. Haar wereld is ook echt haar dorp. Die van mij is enorm rekbaar. De sprong van twee generaties. Van haarbandje tot bungeetouw. Zij kon er jaren haar krullen mee samenbinden. Ik neem een duik en ik gil. Maar mijn krullen hangen wel niet voor mijn ogen.

Ze wrijft met haar gerimpelde handen over het gebloemde tafelkleed van de keukentafel. Maar er valt niets glad te strijken. Behalve misschien de frons op haar gezicht. Ik voel dat ons gesprek nergens naartoe gaat. De sprong is te ver. Dus schakel ik over naar een verhaal uit de krant. De voedingsprijzen zijn aan het stijgen. Door een tekort aan graanproducten op de wereldmarkt. Ze heeft er ook al iets van gemerkt aan de kassa. Christa van de buurtwinkel zegt dat ze er niets kan aan doen. Ze moet de prijzen van haar leveranciers aan haar klanten doorrekenen. In Mexico zijn er tortilla-rellen uitgebroken. De Italianen zijn al in pasta-protest gegaan. Maar mijn oma eet liever aardappelen. En daarvan is de prijs gelukkig nog dezelfde gebleven.

VANESSA DEBRUYNE

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p27

DE MAN AAN DE TOOG

De man aan de toog?
daar weet ik alles van, mevrouw
hij verkondigt bij laag en hoog
dat hij geen boodschap heeft aan berouw
maar hij kotst avond na avond
omwille van dezelfde vrouw
die met zijn hart is gaan lopen
met de analoge taal van een geslagen hond
met een van principes overlopende mond

een monoloog van zelfbeklag
doorkruist het gelag
hij tracht zijn verdriet te verdrinken
doch, het weinige
dat in het niet lijkt te verzinken
zijn ego, zelfrespect en gezag

de man aan de toog?
daar weet ik alles van, mevrouw
hij verkondigt bij laag en hoog
dat hij geen boodschap heeft aan troost
hij voegt de daad bij zijn betoog
graaft zichzelf een put of tien
die hij later zal toewijzen
aan de volgende naïeve trien
die het zich tot taak zal maken
hem aan de drank te doen verzaken

zijn gedrag een spiegel van wat hij verwerpt
met venijn de fout van de ander opgemerkt
met angst om zich aan de rooster te schroeien
laat hij de wereld aan zich voorbij vloeien...
ik heb zijn verhaal aanhoord, zijn illusies doorboord
en verspil aan hem verder geen enkel woord

LORE FRANK

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p27

Het Gentse dichterscollectief 'De wolven van La Mancha' huilt sinds februari 2007. De vier wolven zijn Bobadas, Marie Follebout, 7 en Lore Frank. Ze brengen 'niet-saaie, onvervalst theatrale, bij wijlen banale poëzie. Geen intellectueel gezeik, en al zeker geen romantisch gekrakeel. Wel gevoelens regelrecht uit de onderbuik, al dan niet verfijnd op smaak gebracht met meerdere of mindere frasen. Teksten waaruit een gezonde dosis naïviteit en idealisme (s)preekt, naar het goede voorbeeld van die kerel die tegen windmolens vecht. Gedichtjes vol onbereikbare grieten en dronken heren. Zinnen bevolkt door roedels pluizig gespuis, driftig rond zich heen blaffend, boerend, bijtend en huilend, enkel gade geslagen door een wolkenloze maan.'

Info op www.myspace.com/dewolvenvanlamancha

© Stijn Oosterlinck

VOOR WIE WERKT HET STEDELIJK BELEID?

**JUSTUS UITERMARK
OVER MIDDENKLASSERS,
BUURTBEWONERS
EN KRAKERS**

Justus Uitermark doceert aan de *Amsterdam School of Social Sciences* op een onderzoeksproject rond de ontevredenheid over multiculturalisme in Nederland. Daarnaast interesseert deze veelzijdige onderzoeker zich in sociale bewegingen zoals de Amsterdamse krakers en is hij geboeid door het stedelijk beleid en stedelijke samenlevingsvormen. Tienstiens trok naar Amsterdam voor een gesprek met deze nieuwe stem in het debat over stedelijkheid.

— Je woont in Amsterdam. Hoe zou je Amsterdam als stad omschrijven?

Uitermark: “Susan Fainstein, een vooraanstaande Amerikaanse professor Stadsplanning, noemt Amsterdam vaak een voorbeeld van ‘de rechtvaardige stad’ door te verwijzen naar het sterke overheidsingrijpen, de stevige traditie van sociale bewegingen en de compacte planning die van Amsterdam een stad op mensenmaat maakt. New York is in die visie een voorbeeld van het omgekeerde. Maar Fainstein verbleef in Amsterdam in 1977, toen de kraakbeweging op haar hoogtepunt was en de nieuwe groepen die de stad ontdekten nog niet kapitaalkrachtig genoeg waren om die naar hun hand te zetten.

Nu is de Amsterdamse Nieuwmarkt niet langer het kosmopolitisch laboratorium dat Fainstein prijst, maar een sterk gesurveilleer-

de en gecontroleerde ruimte. Sociale woningen worden verkocht en de sociale bewegingen zijn in elkaar gezakt. Fainstein vergeet dat wat Amsterdam tot een progressieve stad maakte de verworvenheden van een lange en harde sociale strijd waren. Inmiddels zijn de machtsverhoudingen gekanteld onder invloed van een om zich heen grijpende neoli-

“De Stad probeert haar progressieve imago van een diverse, warme en egalitaire stad hoog te houden, maar de ‘prettige diversiteit’ is steeds meer een opgelapt beeld van de werkelijkheid.”

beralisering. De stad probeert haar progressieve imago van een diverse, warme en egalitaire stad hoog te houden, maar de ‘prettige diversiteit’ is steeds meer een opgelapt beeld van de werkelijkheid.”

— In een vergelijkend onderzoek naar het stedenbeleid in België en Nederland beweerde je dat België tot 1991, buiten een aantal kleinschalige stadsvernieuwingsprojecten, geen echt stedenbeleid kende.

“België heeft een sterke antistedelijke traditie, die vooral gedragen wordt door de machtige katholieke zuil. Katholieken zagen de steden vooral als brandhaarden van socialistisch verzet en moreel verval. Hun machtsbasis bevond zich vooral in de kleine gemeenten en hun politieke strategieën waren er dan ook op gericht de mensen daar zoveel mogelijk te houden. Een fijnmazig netwerk van buurtspoorwegen en een uitgebreid systeem van financiële stimulansen bij eigendomsvererving moesten de banden tussen mensen, hun familie en de lokale gemeenschap verstevigen. Samen met de hoge grondprijzen in de stad en de grootschalige subsidiëring van infrastructuur bevorderde men op die manier de woningbouw in de landelijke gebieden. Die machtsbasis werd verder versterkt door het sterk gefragmenteerde bestuurlijke landschap met veel kleine gemeenten en kiesdistricten, die een relatief groot electoraal gewicht hadden. Tegenover deze katholieke rurale macht stonden relatief zwakke en politiek verdeelde steden. De opkomst van ‘Fordistische’ consumptiepatronen, gericht op het verwerven van een eigen wagen en een huis, leidden ertoe dat wie welvarend genoeg was de stad ontvluchtte en in landelijk gebied ging wonen. In Nederland leefde die suburbane droom veel minder. Nederland heeft sinds mensenheugenis een sterke ruimtelijke orde-

ning. Politici hielden weinig rekening met de woonwensen van de bevolking, maar bepaalden zelf waar woonuitbreiding kon plaatsvinden.

— Hoe komt het dat begin de jaren '90 dan toch een stedenbeleid ontstond in België?

“Sociale wetenschappers koppelen de opkomst van het Vlaams Blok aan de kansarmoede in stedelijke achterstandswijken. Marc Swyngedouw bijvoorbeeld stelde vast dat het Blok zijn electorale opmars vooral te danken had aan kiezers in stedelijke gebieden en achterstandswijken, waar een sterke afkeer tegen migranten leefde. Het Vlaams Blok wil de stadsvlucht keren door investeringen in veiligheid. Daarmee onderschrijft het de lange Vlaamse antistedelijke traditie. Steden zijn vies, vreemd en gevaarlijk. De aanwezigheid van buitenlandse migranten in stedelijke buurten vormt het nieuwe brandpunt van deze diepgewortelde antizedelijkheid.

Deze analyse, door het Vlaams Blok gelokaliseerd als een probleem van stedelijke achterbuurten, werd door een coalitie van welzijns- en kansarmenorganisaties aangegrepen om hun agenda door te drukken met de publicatie van het Algemeen Verslag van de Armoede in 1994. De stedelijke armen waren decennialang niet van tel geweest voor de federale en gewestelijke overheden, maar nu hun problemen de nationale en gewestelijke politiek begonnen te ondermijnen werden de stedelijke achterbuurten ineens wel relevant. De verwaarlozing van de steden werd zo gedeeltelijk doorbroken. Via lokale dialoog zou men samen de schrijnende armoede in achtergestelde stadswijken aanpakken. Die lokale participatie leidde wel eens tot racistische uitspraken, maar vreemdelingenhaat krijgt een ondergeschikte positie in het rapport en wordt afgeschilderd als een afgeleide van de marginaliteit van de betrokkenen.”

— Heeft deze plotse politieke aandacht voor de achterstandswijken de kansarmen eigenlijk veel opgeleverd?

“Nauwelijks, het ging uiteindelijk om het ‘insluiten’ van die bevolkingsgroepen opdat ze niet langer extreemrechts zouden stemmen. Maar insluiting is niet hetzelfde als sociaal beleid. Slechts geleidelijk aan verschoof de focus van kansarmoede naar stadsontwikkeling. Het Sociaal Impulsfonds (SIF), het koninginnenstuk van het nieuwe stedelijke beleid, droeg een onuitgesproken spanning in zich: was het een instrument voor een stedelijk of voor een sociaal beleid? In de beleidsbrief van bevoegd minister Peeters werd de stedelijke problematiek gezien als het resultaat van de concentratie van kansarmoede in binnenstedelijke gebieden ten gevolge van stadsvlucht. De beleidsbrief schoof onder meer een betere sociale mix naar voor als oplossing. Het SIF bood steden een nieuw kanaal om hun belangen te verdedigen. Steden brachten daarbij vooral fiscale achterstelling en stadsvlucht als belangrijke problemen aan.

De harde sectoren van hun kant argumenteerden dat het SIF domeinen zoals economie teveel miskende. Het bevorderen van de economische ontwikkeling en het verhogen van de leefbaarheid in steden was echter niet zozeer gericht op het bestrijden van kansarmoede, maar vooral op het vervangen van kansarmen door meer kapitaalkrachtige groepen. Steeds meer verlegde de focus van het beleid zich van het stimuleren van een meer evenwichtige stadsontwikkeling naar het beheersbaar maken van de ongelijke ontwikkeling van de stad.

Kansarmoede was dus geen probleem zolang men de kansarmen kon inkapselen in een beheersstructuur die hen weghield van het Vlaams Blok. De strategie ten tijde van het Algemeen Verslag van de Armoede, waarbij armenorganisaties en armen coalities smeeden om politieke druk uit te oefenen op nationaal en gewestelijk niveau, werd omgeboogen naar participatie van armen op

“Het opbouwen van creatieve participatievormen op lokaal niveau is erg belangrijk om het cultureel en sociaal kapitaal van de buurt te bevorderen.”

buurtniveau in weinig belangwekkende politieke discussies. Claims voor universele burgerrechten werden ingeruild voor een surrogaatburgerschap op wijkniveau. De conclusie? Het stedelijk beleid in Vlaanderen had in de jaren '90 meer te maken met de dreiging die uitging van achterstandswijken dan met de achterstand zelf.”

— Enerzijds laat je je positief uit over de lokale coalitie tussen welzijnsorganisaties en kansarmen, anderzijds bestempel je de institutionalisering van burgerschapsrechten op lokaal niveau als surrogaatburgerschap. Heeft het lokale niveau dan geen emancipatorisch potentieel?

“Enkel als er macht en ideeën zitten. Die waren er begin de jaren '90 in de coalitie van welzijnswerkers en kansarmen. Het stimuleren van lokale burgerparticipatie leidt niet per definitie tot quasi-burgerschap, maar in dit geval was het wel zo, omdat dit beleid ingegeven werd door besognes van het nationale politieke bestel. Nogmaals, de nationale politiek had interesse in stedelijke achterstandswijken omdat ze een voedingsbodem vormden voor extreemrechtse sentimenten, niet omdat ze de achterstand op zich wilde wegwerken.”

— Ga je, als je zo op het lokale niveau focust, niet voorbij aan de economische processen die steden met elkaar in competitie brengen?

“De preferentiële schaal waarop je je als activist richt, hangt af van de politieke machtsconfiguraties waarbinnen een bepaalde strijd plaatsvindt. Dit interview bijvoorbeeld vindt

plaats in ‘t Blijvertje, een buurtcentrum in een Amsterdamse wijk waarin nogal wat sociale woningen door sloop bedreigd worden. Het is belangrijk dat we ons hier op lokaal niveau organiseren omdat dan niet alleen de quasi-professionele activisten betrokken zijn, maar ook de bewoners zelf. De lokale politieke partijen geven nu wel schoorvoetend toe dat de sociale woningen niet moeten verdwijnen, maar kunnen daar door convenanten met de stedelijke en nationale overheid ‘niet meer onderuit’. Dat is het moment waarop je een tegenspraak in het nationale beleid kunt gaan aankaarten. De nationale overheid houdt geen rekening met eisen die tegen eerder gemaakte plannen ingaan.

Het opbouwen van creatieve participatievormen op lokaal niveau is erg belangrijk om het cultureel en sociaal kapitaal van de buurt te bevorderen. Mensen zijn niet gewend aan vergaderingen, ouderen kunnen niet met computers overweg en de complexe realiteit van het beleid staat heel ver af van wat mensen hier beleven. Door organisatie zorg je ervoor dat mensen sociaal en cultureel kapitaal kunnen verwerven dat hun gebrek aan economisch kapitaal enigszins compenseert. Opbouwwerkers zouden daarbij een belangrijke rol kunnen spelen, maar mensen bij elkaar brengen is voor het opbouwwerk een doel op zich geworden. En zelfs dat is moeilijk geworden, omwille van de etnische diversiteit en het ontbreken van een band met de wijk bij steeds meer mensen. Bovendien loopt de financiering van opbouwwerk steeds meer via projecten, waarbij opbouwwerkers gedwongen worden om meetbare resultaten af te leveren.”

— Je vergeleek de evoluties in Amerikaanse en Europese steden en kwam tot het besluit dat aan beide kanten van de oceaan ‘revanchistische’ steden opkomen. Wat bedoel je daarmee? En is er een link met het bekende fenomeen van ‘gentrificatie’?

“Alle steden proberen op dit moment om (kapitaalkrachtige) middengroepen aan te trekken en aan zich te binden. De stad wordt dan ook herdacht en heringericht om dit doel te bereiken. Bij sommige groepen in de stad leeft daarom het idee dat de stad van hen is afgepakt. Revanchisme verwijst naar de wraakgerichte strategieën die deze groepen ontwikkelen om hun stad ‘terug te winnen’. Gentrificatie is de klassentransformatie van een stad. Meestal wordt gentrificatie gezien als het hertekenen van stadswijken voor de middenklasse met het oog op het bevorderen van de ‘leefbaarheid’. Ik vind het belangrijk een onderscheid te maken tussen goede en minder goede vormen van gentrificatie, afhankelijk van de mate van verdringing van zwakkere sociaal-economische groepen. De middenklassen moeten immers ook hun plaats krijgen in de stad”.

— Het multiculturele samenlevingsmodel kwam de laatste jaren, onder meer na de moord op Pim Fortuyn, sterk onder druk te

staan. Heeft dit model nog een toekomst?

“Er is nooit een echt multicultureel beleid geweest. Er was wel een minderhedenbeleid dat moest voorkomen dat mensen, en dan vooral armen, zichzelf als een minderheid zouden beschouwen. Dit beleid werd later teruggeschroefd en bekritiseerd. Integratie werd niet langer gezien als collectieve emancipatie, maar als een individuele aanpak.”

Pas rond 2000 kwam er kritiek op het multiculturalisme, maar het is net dankzij de huidige obsessie met moslims dat het multiculturele model in het leven is geroepen. Moslims worden nu overal in overlegorganen gestoken.

Het huidige Nederlandse debat dwingt mensen ofwel voor of tegen moslims te zijn. Ik probeer aan die tegenstelling te ontsnappen door mee te werken aan mobilisatie rond andere identiteiten. Momenteel werk ik vooral met bewonersgroepen. Door de gedeelde identiteit als bewoner centraal te stellen, wordt het eenvoudiger om de grote verscheidenheid in een buurt een plek te geven. Doordat het debat gevangen zit in de tegenstelling tussen moslims en niet-moslims komen veel andere problemen niet aan bod. Bijvoorbeeld de vraag of corporaties winstbelasting zouden moeten betalen. Als dat zou gebeuren, zouden de corporaties definitief hun sociale functie verliezen. In plaats van me al te zeer te positioneren in het debat over multiculturalisme en de Islam probeer ik aandacht te vragen voor dat soort onderbelichte kwesties.”

— David Harvey schrijft dat het kapitalisme nood heeft aan een voortdurende instroom van nieuwe ideeën en cultuuruitingen en dat net die noodzaak ruimte creëert voor utopisch of transformatief denken. Was de Amsterdamse krakerbeweging een voorbeeld van deze strategie van de ‘creatieve stad’?

“In de jaren ‘70 kwam je enkel als echtpaar in aanmerking voor een sociale woning. Het afscheid van traditionele familievormen leidde tot een groeiende vraag naar woningen die niet opgevangen werd. Via de kraakbeweging werd dat inderdaad een publiek en politiek probleem. De kraakspreekuren, waarbij potentiële krakers op weg geholpen werden door een hele groep mensen die mee mobiliseerden en hielpen kraken, speelden hierbij een belangrijke rol. De ‘creatieve stad’ waarbij cultuur en creativiteit de motor vormen voor stedelijke economische ontwikkeling, heeft inderdaad nood aan subculturen.

In Amsterdam is met het zogenaamde ‘broedplaatsenbeleid’ geprobeerd om een aantal artistieke kraakpanden op te nemen in de strategieën voor een creatieve stad. Dergelijke kraakpanden kregen ineens de mogelijkheid om gelegaliseerd te worden. Dat leidde echter tot verzet, omdat deze panden zich moesten presenteren als broedplaatsen in plaats van vrijplaatsen. Op een gegeven moment raakte het geld voor het broedplaatsenbeleid op en verschoof de aandacht naar andere groepen. Er zijn heel veel kunstenaars die zich zonder enige reserve laten coöpteren, dus de krakers waren niet langer een interessante partner voor de overheid.

Veel krakers hebben het idee om bredere coalities te vormen intussen opgegeven en sturen niet langer aan op breed gedragen acties. Een kraakverbod waarover nu gesproken wordt zou echter dramatische gevolgen hebben. Sommige kraakspreekuren spelen nog altijd een heel belangrijke rol bij het organiseren van de bewoners. Het is de vraag of deze stroming vandaag nog sterk genoeg is om de druk van buitenaf en de erosie van binnenuit te weerstaan. Ik hoop dat de commercialisering van de woningmarkt verzet oproept bij mensen die de stedelijke ontwikkeling niet aan de markt willen overlaten.”

STIJN OOSTERLYNCK EN PASCAL DEBRUYNE

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p28

Meer lezen?

Op de persoonlijke webstek van Justus Uitermark kan je al zijn publicaties gratis downloaden. Surf naar www.justusuitemark.nl

© Freddy Willems

Volgens politiek geograaf Justus Uitermark wordt de geschiedenis van het opbouwwerk getekend door een permanente strijd over de legitimiteit van het beroep. De discussie wordt gedomineerd door de vraag wiens belangen de opbouwwerker dient: is hij of zij een neutrale intermediair, een vertegenwoordiger van de staat in de buurt of een vertegenwoordiger van de buurt in de staat? De uitkomst van die discussie heeft directe implicaties op de politieke doelstellingen van Samenlevingsopbouw.

DE MISSIE IN THEORIE

Het opbouwwerk wil de emancipatie ondersteunen van mensen in kansarme wijken. Daarvoor tekende Samenlevingsopbouw een ‘grondrechtenboom’ uit die de aandacht moet vestigen op de sociale en politieke grondrechten van mensen en de noodzaak om deze rechten via sociale contestatie in de praktijk te brengen. Het politieke raamwerk van Samenlevingsopbouw kiest daarmee duidelijk voor de vertegenwoordiging van de buurt in het beleid. Door de ongelijkheden aan te kaarten die gecreëerd en in stand gehouden worden door de markt, het beleid of de ‘beleidsnetwerken’, groeit het bewustzijn dat de fundamentele rechten gerealiseerd moeten worden door sociale en politieke contestatie. Woorden als emancipatie en sociale en/of politieke strijd geven terecht het kritische potentieel aan van Samenlevingsopbouw. In de praktijk moeten opbouwwerkers het publieke debat in de wijken trachten aan te zwengelen om bij de buurtbewoners een politiek bewustzijn te ontwikkelen. Door te leren communiceren over zaken die van algemeen belang zijn, kunnen kwetsbare buurtbewoners hun sociale en ruimtelijke rechten laten gelden. Met de filosoof Habermas: “In het onderscheid tussen enerzijds een systeemwereld van markt en overheid en anderzijds een leefwereld die steeds meer dreigt te worden gekoloniseerd door die ‘systeemkrachten’, kunnen de opbouwwerkers ofwel zelf kolonisten worden, ofwel positie kiezen tegen ‘het systeem’, bijvoorbeeld door zich met buurtbewoners sterk te maken tegen marktkrachten als projectontwikkelaars en investeerders, maar ook tegen huisjesmelkers en zelfs overheden die de wijken als producten met economische output bekijken.” (vrij naar: Uitermark 2005)

OPBOUWERK IN DE PRAKTIJK

Opbouwwerkers kunnen echter wel allerlei mooie ideeën hebben, dat betekent nog niet dat die ideeën ook in de praktijk gestalte kunnen krijgen. Verschillende processen versterken steeds meer de kloof tussen theorie en praktijk. Nemen we in Gent het voorbeeld van de ‘stadsvernieuwingsprojecten’. Ondanks het feit dat stadsvernieuwing nieuwe impulsen kan bieden aan de wijken, zijn er gevaren aan verbonden die terug gaan op de bestaande machtsverhoudingen in de stad. Stadsontwikkelingsprojecten leggen niet zelden de problematische relatie bloot tussen economische belan-

DE POLITIEKE MISSIE VAN OPBOUWWERK

gen, bestuursstrategieën en de strijd voor de meest kwetsbaren in de wijk.

De tijd dat stedelijke moderniseringsoperaties een specifieke focus hadden op de meest kwetsbaren, is al lang voorbij. Het huidige stedenbeleid (ontwikkeld sinds 2000 en versterkt door het Stedenfonds in 2003) is steeds meer gericht op stadsontwikkeling in plaats van op de emancipatie van maatschappelijk kwetsbare groepen (zoals ten tijde van het SIF). Er is een omwenteling gaande naar meer competitieve en ondernemende steden (Harvey 1989). Grote 'strategische stadsontwikkelingsprojecten', zoals in Gent de Oude Dokken, Gent Sint-Pieters en The Loop, moeten in dit competitieve stadsmodel de ruimtelijke belichaming vormen van een stedelijke renaissance. Stadslucht maakt vrij? Niet voor de mensen die buiten de competitieve wedren vallen. Voor die laatste groep is vrijheid een dagelijkse strijd, die samenhangt met de paradox van de stad. Aan de ene kant worden steden inderdaad gekenmerkt door hun emancipatorisch potentieel en hun voortschrijdende vooruitgang. Aan de andere kant worden diezelfde steden getekend door een groeiende kloof tussen *have's* en *have not's*. (Swyngedouw 2007)

HET GENTSE STEDENBELEID

Dat Gent als stad nog steeds een sociale bekommernis behoudt, in tegenstelling tot andere West-Europese en zelfs andere Vlaamse steden waar Citymarketing, economische ontwikkeling en een verscherpt veiligheidsdenken dé voornaamste prioriteit lijken, kunnen we alleen maar toejuichen. Gent is blijkbaar de enige stad waar de budgetten voor de meest kwetsbare groepen zijn gestegen. (Loopmans 2007) Ook maatregelen zoals de verplichting om 20% sociale woningen bij te bouwen en de strijd tegen huisjesmelkerij tonen de positieve aanpak in Gent aan. Omdat lokale overheden voor bijna de helft afhankelijk zijn van lokale belastinginning (Loopmans 2007), is het zelfs enigszins begrijpelijk dat de focus op midden- en hoge inkomens komt te liggen. Het is echter de

vraag of de permanente evenwichtsoefening tussen sociale en economische ontwikkeling kan blijven duren. Ook in Gent worden de tendensen van de competitie stad zichtbaar, inclusief de bijbehorende onafwendbare effecten van sociale verdringing. Vergeleken met de vorige overeenkomst over Stedenbeleid, ligt in de huidige beleidsovereenkomst (periode 2008-2013) veel meer nadruk op de economische concurrentiepositie van Gent.

KAN HET MIDDENVELD DE STAD MEE VORM GEVEN?

Niet alleen is de stedelijke context veranderd, ook de relatie tussen overheid en civiele maatschappij is gewijzigd. De markt heeft aan invloed gewonnen, terwijl ook semi-publieke diensten als stadsbedrijven de efficiëntie van het stadsbeleid moeten verhogen. Deze stadsbedrijven verhogen geenszins het democratische potentieel. Zo functioneerde het AGSOB volgens het hoofd Ruimtelijke Planning in Gent 'tot nu toe in het voordeel van private marktactoren'. Het middenveld is in tegenstelling tot de marktactoren niet sterker geworden. Allerlei nieuwe financiële en contractuele afhankelijkheidsmechanismen (convenanten, projectsubsidies, subsidiegevers op hetzelfde lokale niveau als de subsidie-ontvangers...) dwingen het middenveld in een moeilijke positie. Strategische stadsontwikkelingsprojecten als Ledeberg en Sint-Amansberg vestigen vandaag wel sterker dan vroeger de aandacht op de huisvestingsproblematiek in de 19de-eeuwse gordel, maar ze vormen alleen maar een aanzet tot... We moeten als middenveld méér eisen, want ondanks de herontwikkeling van oude sites tot publieke ruimtes zoals in het Rabot en ondanks de noodzakelijke bouwblokrenovatie in Sint-Amansberg, voelen we allemaal dat de weegschaal stilaan doorbuigt in de richting van stadsontwikkeling ten nadele van sociale stadsvernieuwing.

CONCLUSIE: TIJD VOOR ACTIE?

Het lokale wijkniveau kan geen afdoend antwoord bieden op de problemen in wijken. De problematiek moet ook aangepakt worden op hogere niveaus. Daarom zijn sterke signalen nodig naar de stedelijke overheid en de Vlaamse regering om meer aandacht te besteden aan het sociale luik van stadsvernieuwing. Ook moeten brede coalities of 'stadsallianties' tot stand komen tussen de verschillende actoren die betrokken zijn bij het sociaal en stedelijk beleid. Er is nood aan een sterkere reactie tegen de sociale onrechtvaardigheid en het onevenwicht dat grootschalige stadsontwikkeling teweeg brengt tussen middengroepen en de kwetsbare bewoners in de wijken. Het is meer dan ooit de taak van het middenveld, waarin opbouwwerk één van de meest belangrijke actoren is, om kritisch naar zichzelf en zijn machts potentieel te kijken. De evaluatie moet zeker gaan over visievorming en politieke analyse, maar ook over de marges van het concrete handelen in de wijken vandaag. Met fotograaf Stefan Van Fleteren: "Ik word triest van dat neurotisch gedoe, van snel vooruit gaan en drastische verandering. Onze economie gelijkt op een Canadese populier die maar blijft groeien tot hij zo hoog is dat hij door zijn gewicht bij de eerste storm afknakt. Jammer dat onze wereld soms niet meer gelijkt op een oude eik of een treurwilg. Ik herinner me als scholier in een streng college het moment dat de geschiedenisleraar vooraan in de klas de woorden uitsprak: "Wie kan er nu iets tegen vooruitgang hebben?". Ik wilde nog mijn hand opsteken om wat tegen te sputteren, maar ik durfde niet! Nu wel!"

PASCAL DEBRUYNE

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p31

Deze tekst is een ingekorte versie van een visietekst die gebracht werd op een studiedag over meerjarenplanning bij Samenlevingsopbouw Gent. De volledige tekst kan u nalezen op www.tienstiens.org

GENT-ISTANBUL

TUSSEN COLÈRE EN WEEMOED

“Hoelang nog ga ik je zoeken van huis tot huis, van deur tot deur? Hoelang nog van hoek tot hoek, van straat tot straat?”

Mevlâna

Vroeger op school dacht ik dat mijn eenzaamheid een tijdelijke situatie was. Pas jaren later, wanneer ik in het duister van de nacht spoorloos door de lege, desolate straten van Gent dwaalde wanneer mijn zelfhaat en onrust onhoudbaar werden, dat wil zeggen wanneer ik ongelukkig was, heb ik de eenzaamheid als mijn lot aanvaard.

Het is bekend dat er mensen zijn die de eenzaamheid opzoeken: boetelingen, mislukkelingen, heiligen of profeten. Ze trekken zich bij voorkeur terug in woestijnen, waar ze van sprinkhanen en wilde honing leven.

Sommigen wonen in grotten of kluizen op

afgelegen bergen. Ze doen dit om dicht bij God te kunnen zijn. Ze kastijden zich met de eenzaamheid en doen zo boete voor hun dwalingen. Sommigen wachten er maanden of jaren tot ze in de eenzaamheid aan een goddelijke wijsheid deelachtig worden, die ze dan haastig onder de mensen willen verspreiden. Er is ook nog de rationele en zelfbewuste eenzaamheid, zoals die van Montaigne; een eenzaam tussen zijn boeken levende intellectueel die in z'n eentje de *tristesse* probeert te overwinnen.

Niets van dat alles ging op voor mij. Ik had niet de minste plannen met God en ik had mijn boeken de rug toegekeerd. Ik dwaalde in het wilde weg door de straten en cafés van Gent, als een dronkaard of een gek, ervan overtuigd dat ik alles en iedereen haatte. Tijdens die wrede stilte van de nacht veran-

dert Gent in een spookstad, waar geheime lusten een schuilplaats lijken te vinden. Ik wandelde door de straten die versmolten met het mysterie, op de koude wegen geplaveid met kasseien, op de keurig en netjes onderhouden trottoirs en stoepen, langs de grijze kathedralen, doorheen de stank en de smerigheid van de steegjes, langs de verborgen maar in een oogwenk te herkennen armoede en ellende in de achterbuurten, voorbij de mondaine luxe van welgestelde huizen, langs de sociale woningen uit baksteen en ruw ijzer waarvan de aanblik alleen al je somber stemt, langs de donkergroene kanalen...

Dit alles gaf me een gevoel van verwarring en nederlaag. Ik ben exotisch en ik voelde me nu ook misplaatst in de stad waar ik al jaren leefde.

Hoe kan iemand, die juist in zijn gevoel van zelfvernederling ook genot vindt ook maar het geringste zelfrespect opbrengen? Mijn dierlijke instinct leerde mij dat ik minder dan een muis was, een *loser*, en dat ik beter uit de buurt van de mensen kon blijven. Het gevoel van falen werd des te heviger door het feit

dat ik in een rijk en vrijgevochten land al jaren zonder werk en lief leefde. De ambitie om te slagen, de notie een dienstig individu te kunnen zijn tegenover de maatschappij, de wil om enthousiasme op te brengen voor geld, carrière en lief werden alsmat grotere lacunes in mijn leven; verwoestende lasten waaronder ik bezweek. Ik voelde me veroordeeld tot nederlagen en ik pendelde tussen zelfmedelijden en verbittering. Waarom ging het me zo moeilijk af om relaties en vriendschappen te smeden, waarom kreeg ik in zo'n geval het gevoel een rol te spelen, terwijl iedereen rondom mij daar vrolijk of in elk geval ontspannen en natuurlijk in leek te slagen? Hoe meer mijn giftig minachtende blik naar binnen sloeg, hoe meer die afketste en zich richtte op mijn omgeving, mijn kennis en de hele stad.

Misschien was de echte reden noch de eenzaamheid, noch de grauwe stad die als een donkere schaduw over mijn gemoed viel. Misschien was mijn leven zonder dat ik het besepte ondergedompeld in een mysterie, in een droom die ik niet meer kon verklaren. Het verlangen om me als een verwond dier dat gaat sterven terug te trekken in mijn hol, dat met de dag sterker werd, kwam misschien niet van buitenaf maar diep uit mezelf. Maar wat of wie was ik dan verloren dat ik zo somber en wrang was geworden, naar wat of wie was ik op zoek?

“Vraag de vlinder niet naar zijn wens / Zie zijn verlangen aan het vuur waaraan hij zich opbrandt.” Deze passage van de klassieke divandichter *eyh Galip* haal ik aan als een wending, en zou in de klassiek Ottomaanse muziek een *'taksim'* – een solo-improvisatie tussen twee composities – worden genoemd. Omdat dit eigenlijk een verhaal is over weemoed en over Istanbul, zal ik nu over dit vreemde gevoel vertellen.

De weemoed – *'hüzün'* in het Turks – wordt in Istanbul gevoed door de pijn van het verlies, het verval en de armoede. De Istanbulers gedragen zich tegenover hun eigen armoede, falen, nederlaag en droefheid met een bewuste in-zichzelf-gekeerdheid. Weemoed wordt omarmd als een onafwendbaar noodlot, als een gevoel dat de ziel reinigt, diepte en hoop geeft. Ze is zowel een leidmotief in de Turkse poëzie en literatuur als een belangrijke emotie in de muziek. Deze gemoedstoestand wordt ook toegeëigend als een levensvisie, waarin de morele norm je met weinig tevreden te stellen en je niet ijdel van anderen te onderscheiden centraal staat. (Bij sommigen, die zich in zo'n houding forceren, schemert echter nog sterker hun ijdelheid en hun zucht naar mondaine roem door).

Iets dat essentieel is in het weemoedige karakter van Istanbul is de ondergang van het Ottomaanse rijk die de tweeduizendjarige stad met een besef van nederlaag en verlies achterliet. Dat wordt nog versterkt door het gevoel van falen en onmacht tegen een al minstens twee eeuwen vergeefs afhankelijke economie. Hoezeer ze ook zijn verwaarloosd, genegeerd en weggestopt tussen de betonmassa's, het zijn niet alleen de monumentale moskeeën, paleizen en historische gebouwen, maar ook de kleine booggewelven, droogstaande fonteinen, openbare waterkranen en gebedsplaatsen die het stadslandschap karakteriseren. De stadsgezichten waarin de sporen van triomfen en beschavingen uit het verleden in de vorm van ruïnes voortleven, herinneren degenen die ertussen leven er pijnlijk aan dat ze overblijfselen zijn van een groot imperium. Die collectief aanvoelde weemoed lijkt een cultuur, een stad en miljoenen mensen te verbinden. Ik besef dat ik me nu precies zo lijk op te stellen als een fan die allerlei dwarsverban-

den meent te zien tussen zijn eigen leven en details in de films en levens van de beroemde filmsterren die hij aanbidt. Maar de weemoed die heel Istanbul berustend en trots in zich meedraagt, sijpelde wel degelijk ook in mij binnen.

Zelden verschijnt de ondoordringbaar aanvoelde werkelijkheid toevallig zoals ze is. We zijn gefascineerd door de illusies; beelden die we in ons hoofd creëren en die ons gedrag bepalen. Twee schrijvers, hoewel ze in totaal verschillende tijd en cultuur hebben geleefd, kwamen tot een gelijkaardige bevinding. Zowel Marcel Proust als *eyh Galip* -schrijver van *'Hüsn-ü Aşk'* (Schoonheid en Liefde) en *Sufi*-mysticus uit het Istanbul van de 18de eeuw - meenden dat we de wijsheid over *wie* en *wat* we zullen worden niet gewoon ontvangen. Het is een zoektocht die niemand anders voor ons kan ondernemen. De 'graal' is niet te vinden in de dingen buiten ons, die slechts vluchtige aanwijzingen zijn voor wat diep in ons zelf, ons eigen verleden, verborgen ligt. Aangezien wij omgeven zijn met allerlei tekens van die realiteit, komt het erop neer ze op te merken en te ontcijferen. Of zoals *eyh Galip* schrijft: “Grijp me in het voorbijgaan als je er de kracht toe hebt / probeer het raadsel van geluk op te lossen dat ik je voorhoud.” Het verleden zou zowel een verloren tijd zijn, een periode van dwaling en vervreemding, als een reeks van beproevingen om te groeien naar zelfkennis en naar 'zuivering van de ziel'. Liefde is de sleutel tot zelfrealisatie, uitgedrukt in de paradox “Jij bent mij en ik ben jou”. Door zichzelf te verliezen in een geïdealiseerde, en daarom onmogelijke, liefde voor een ander, wordt men deze persoon. Maar door het ervaren van zo'n intens gevoel en van de symbiose 'jij-ik-liefde', ontdekt en ontcijfert men op hetzelfde moment zijn eigen mogelijkheden. Zoekende en gezochte, liefhebber en geliefde worden zo één en dezelfde persoon, die aldus verlost raakt van zijn illusies. En wie de illusies inziet van de vleselijke liefde, van de idiote idolatrie van kunst en van de leegte van de mondaine luxe, voor hem ligt de weg open. Weet u, dierbaar lezer, ik wil zelf zo graag geloven in alles wat ik nu heb opgeschreven. Maar ik verzeker u dat ik geen enkel woord geloof van wat ik net heb beweerd. Misschien geloof ik er wel in, maar tegelijk voel ik toch, ik weet niet waarom en verdenk er mezelf van, dat ik zit te liegen als een schoenlapper. Maar teksten bieden troost, en niets is zo verrassend als het leven.

CELAL GANDA

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p32

DE FLOP VAN MISERIE TROEF OP DE GENTSE WERELD

Een tegen allen, allen tegen Gent: dat tekent zo'n beetje de sfeer op de Gentse wereldtentoonstelling van 1913. Fransen tegen Duitsers, flaminganten tegen franskiljons, huisvaders tegen menseneters en de kerk tegen blote en zatte vrouwen. Voor de rest bracht de 'wereldoor' alleen brand, dood en een schuldenput. Zelfs vandaag zorgt ze nog voor verdeeldheid in de gemeenteraad.

In 1913 organiseerde Gent zijn eigen wereldtentoonstelling. Het oorspronkelijke idee achter de wereldexpo's was tegen die tijd al sterk verwaterd. Ze waren niet alleen steeds vaker louter show, er waren er ook gewoon véél te véél. In de tien jaar voor 1913 waren er tentoonstellingen in Saint-Louis (1904), Luik (1905), Milaan (1906) en Brussel (1910). De Gentse editie was evenwel uniek omdat volstrekt niemand met niemand kon opschieten, wat de amusementswaarde verzekerde.

De wereldtentoonstelling duurde van april tot november 1913 en trok honderdduizenden toeschouwers. De expo strekte zich uit van het Citadelpark tot de wijk Sint-Pietersaalst, waar in de jaren '20 het Miljoenenkwartier zou verrijzen. Op een oppervlakte van 125 hectare verscheen in enkele maanden tijd een kleine stad, op het eerste gezicht gebouwd voor de eeuwigheid. In werkelijkheid ging het om façadearchitectuur die bijna uitsluitend bestond uit pleister en hout. Het mag dus niet verwonderen dat grote delen van de tentoonstelling in vlammen opgingen.

EIGEN VIJAND EERST

'Gent organiseert de wereldtentoonstelling omdat het onbeschaamd winst wil maken op de kap van buitenlandse toeristen en omdat het subsidies wil loskrijgen van de nationale staat om aan stadsvernieuwing te doen. Verder is Gent een overroepen provincienest.' Dat is kort samengevat de opinie van een Duits artikel, waarvan de Franse vertaling terug te vinden is in het archief van de universiteit Gent, tussen papieren van het organiserend comité van de tentoonstelling. Toch vond de auteur dat de Duitse staat ongelijk had niet deel te nemen aan de Gentse tentoonstelling. Niet omwille van de gemist kans op prestige, wel omdat de Fransen zo massaal aanwezig waren. Volgens de auteur moesten de Duitsers de Vlamingen ter hulp schieten. In België woedde namelijk een 'ras-

Ingang van het Senegalese dorp © collectie Arthur De Decker

senoorlog' en de Vlaams-Duitse cultuur moest zich verenigen tegen de Frans-Waalse cultuur.

Dat lijkt een nogal overspannen redenering, maar de Fransen dachten er net hetzelfde over. Zij annuleerden op een haar na hun deelname aan de expo omwille van de steeds luider klinkende eis tot vervlaamsing van de Gentse universiteit. Een verhit debat in de Franse Kamer van volksvertegenwoordigers veranderde die beslissing. De Fransen besloten tot een overweldigende aanwezigheid op de tentoonstelling. Ze wilden de organisatoren steunen in hun strijd tegen de vernederlandsing en aartsvijand Duitsland een hak zetten. Mede door de Franse aanwezigheid werd de expo een succes. In zekere zin redde de nakende wereldoorlog dus de wereldtentoonstelling.

De Gentenaars hadden nochtans geen buitenlanders nodig om ruzie te maken. Het sterk francofone karakter van de organisatie werkte de flaminganten reeds voor de tentoonstelling danig op de zenuwen. De organisatie verergerde de situatie door bijna bewust Nederlandstalige initiatieven te dwarsbomen. Een Vlaamsgezind pamflet tegen de wereldtentoonstelling stelt het klaar en duidelijk: niet de Walen, maar de Gentse franskiljons waren het probleem. 'Onze vijanden wonen op eigen bodem! Enkele rijke

families, aangedikt door een hoopken parvenu's, trachten zich van het volk te onderscheiden met een andere taal dan de Volkstaal te spreken. Zoo willen zij hun meesterschap, dat hun geld en eer oplevert, over het volk bestendigen.'

De frustraties aan Nederlandstalige kant leidden tot een bescheiden relletje. Op een Manifestation Française begonnen enkele toeschouwers luidkeels de Vlaamse Leeuw te zingen. Franskiljons en flaminganten gaven elkaar wat rake klappen en de gazetten wisten weer waarover te schrijven.

MET DE WIJVEN NIKS ALS LAST

Ook de kerk deed zijn best om de nodige publiciteit te maken voor de expo. Kardinaal Mercier liet in alle kerken een herderlijke brief voorlezen waarin hij de gelovigen vroeg bepaalde delen van de wereldtentoonstelling te mijden omdat ze te 'liederlijk' waren. De menselijke (vrouwelijke) anatomie werd er een beetje te plastisch voorgesteld. De bronnen vermelden niet of de kardinaal deze bandeloosheid zelf kwam vaststellen of dat hij deze zware taak aan anderen overliet. Een van de zalen die de kardinaal viseerde, was de zaal waar de vrouwentoiletten waren uitgesteld. Ook ten tijde van de wereldexpo waren vrouwentoiletten blijkbaar al controverseel in Gent.

1913

DEXPO

Ook op andere manieren zorgde de kerk voor entertainment. Naar aanleiding van de werelddtentoonstelling werden tientallen lezingen en congressen gehouden. Het amusemantst was ongetwijfeld het 'Congres van drankbestrijding', ingericht door de Katholieke Matigheidsbonden van België. Uit het verslag van dit congres leren we niet alleen dat de leegloop van de kerken veroorzaakt werd door alcoholmisbruik, we leren ook wiens schuld dat was: "Het zij tot schande der vrouwen der drankzuchtigen gezegd, dat vele onder haar schuld hebben aan het gedrag hunner echtgenoten. Zij alleen zijn dikwijls de oorzaak dat de man den huiskring ontvlucht." Dixit juffrouw Vermont, uit naam van de vrouwenafdeling. En verder: "Drankzuchtige vrouwen vindt men in alle standen der maatschappij. Zij zijn de schande van het menschedom." De Kerk, mannen weten waarom.

Het vrouwelijke gedrag zorgde op de expo wel vaker voor opschudding. Met name hun enthousiasme voor het 'authentieke' Senegalese dorp in het Citadelpark wekte beroering. Karel Van de Woestijne sprak gemuseerd van 'flirts van Gentsche meisjes met menschenetende negers'. En een Gents spotlied naar aanleiding van het einde van de tentoonstelling stelde het nog wat duidelijker: 'In 't kort zuld' hier misschien nen huup klein zwartses zien'. Het fijne van de zaak komen we niet te weten, maar het schandaal duurde in ieder ge-

val tot het vertrek van de Senegalezen: 'De spoorwegkaaien stonden vol volk, waaronder ook vele vrouwen en er waren er zelfs die weenden, waarop zij door een ander deel der aanwezigen geweldig uitgescholden werden. Sommige "juffers" aarzelden niet de zwarten, waarmede zij tijdens hun verblijf in de Tentoonstelling bepaald kennis hadden gemaakt te omhelzen en hun een hoopvol: Tot weerzien! Of een droevig: Vaarwel! Toe te roepen. Geen wonder dat dergelijke betoogingen bij vele omstaanders verontwaardiging verwekten.' (Gazette van Gent, 22 november 1913).

Drie Senegalezen vonden dit alles zo tof, dat ze besloten in Gent te blijven, maar uiteindelijk werden ook zij op een boot gezet.

VAN TIMICHEGTUNNEL NAAR MADI DIALIDOORGANG

De Igorotindianen uit het 'Filippijns dorp' lieten ook hun stempel na in Gent. Hun dorp stond tijdens de werelddexpo vreemd genoeg middenin 'Oud-Vlaanderen', een geïdealiseerde (en pleisteren) reconstructie van een middeleeuwse Vlaamse stadskern. Er is geen enkele foto van het dorp bekend en de gidsen over de tentoonstelling vermelden het dorp uiterst zelden. Cyriel Buysse schrijft wel over de Igorot, maar vergelijkt hen - geheel in de geest van de tijd - met 'een mengselproduct [...] van apen en Mongolen'. Richard Schneidewind, de impresario van de Igorot, werd ervan beschuldigd zijn mensen slecht te behandelen. Na de tentoonstelling trof men een aantal Indianen bedelend op straat aan. Schneidewind verklaarde echter dat ze zich enkel ellendig voordeden om medelijden op te wekken.

Tijdens hun verblijf in Gent werd bij de Igorot een kindje geboren dat de typische Indianennaam 'Flandria' kreeg. Tijdens de tentoonstelling overleed ook een van de Indianen, de 28-jarige Timicheg (of Timiteg). Volgens de 'Gazette van Gent' kwijnde hij weg in ons weinig gastvrij klimaat. 'Hij voelde heimwee, werd moedeloos, vatte koude en stierf.' De krant meldt verder dat de 'kannibalen' als rouwritueel een varken kochten bij een plaatselijke pachter, het slachtten en rauw oppeuzelden. Timicheg werd begraven op het gemeentekerkhof van de Brugse Poort.

Diezelfde Timicheg zorgt tot op vandaag voor verdeeldheid onder de Gentenaars. De straatnamencommissie (want die bestaat blijkbaar) stelde voor een nieuwe tunnel voorzien in het Sint-Pietersproject naar de onfortuinlijke Indiaan te noemen. Het schepencollege toonde weinig enthousiasme. Burgemeester Termont in de gemeenteraadcommissie (volgens De Gentenaar, 20/06/07): 'Ik ben daar de jongste weken mee bezig geweest. Ik voelde me daar niet goed bij. Ook de andere leden van het schepencollege niet. [...] Ze [de straatnamencommissie, red.] argumenteerde dat er in de buurt alleen namen zijn gegeven van mensen die veel geld hebben verdiend tijdens de werelddtentoonstelling in 1913. Nu gaat de naam eens naar een kleine man. We hebben ons

daarbij neergelegd. De leden van het schepencollege hebben hun schouders eens opgetrokken. Er zijn belangrijker dingen.' Op internetfora blijkt het enthousiasme voor de naam gemengd. Veel Gentenaars vinden de naam Timichegtunnel blijkbaar onuitsprekbaar. Misschien moeten die Gentenaars gewoon eens naar de logopedist? De Filippijnse Igorotindianen zijn in ieder geval bijzonder opgezet met het eerbetoon. Gemeenteraadslid Helga Stevens (N-VA) klaagde recent nog over de gang van zaken. In een schriftelijke vraag aan het schepencollege betreurt ze niet alleen de naam, maar ook de vroegtijdige communicatie er rond. De definitieve beslissing is immers nog niet genomen. Stevens laat het daar niet bij: "Ik denk dat er mooiere namen waren geweest; als men toch de Filippijnen wil centraal stellen die hier tijdens de werelddtentoonstelling van 1913 aanwezig waren, kon men bij voorbeeld de Flandriatunnel genomen hebben, genoemd naar het Igorotmeisje dat in Gent geboren werd." De ironie moet u er misschien zelf maar bij denken.

Tijdens de expo overleed overigens ook een van de inwoners van het Senegalese dorp. Madi Diali was slechts 20 en overleed aan een hartziekte. Klinkt als een kans die de straatnamencommissie niet kan laten liggen. De straatnamen voor het Sint-Pietersproject liggen eigenlijk al vast, maar er zal toch nog wel ergens plaats zijn voor een Madi Dialidoorgang?

EIND SLECHT AL SLECHT

De werelddtentoonstelling eindigde met een grote schuldenput, tot groot jolijt van sommige Gentenaars. Kort na het einde van de wereldoorlog brak de eerste wereldoorlog uit. De illusie van grandeur moest plaats maken voor de rauwe oorlogswerkelijkheid. In het begin van de oorlog bood het Feestpaleis in het Citadelpark onderdak aan tienduizend vluchtelingen. Later deed het dienst als Duits oorlogsziekenhuis. Op de braakliggende terreinen van de expo plantte men aardappelen om de hongerige bevolking te voeden. Na de oorlog vond men in de kelders van het Feestpaleis nog een honderdtal Duitse lijken. Eind slecht al slecht, zullen we dus maar zeggen...

WOUTER BRAUNS

Reacties: www.tienstiens.org/tt11/p34

BRONNEN:

A. CAPITEYN, *Gent in Weelde herboren. Werelddtentoonstelling 1913*, Gent, 1988

E. DE KEUKELEIRE, *De werelddtentoonstelling van 1913 te Gent, 1896-1920. Verzameld uit 31.600 kranten*

Met dank aan André Capiteyn van het Gentse stadsarchief en Arthur De Decker

CAFÉ DANSANT

**14:00 ZONDAGMIDDAG, GRATIS IN VOORUITCAFÉ MET LIVE BANDS
VOOR IEDEREEN VAN 8 TOT 88**

VOORUIT

ZO 20.01	LADY ANGELINA & DJ	LEVENSLIED
ZO 17.02	RADIO MODERN FT. THE MIGHTY QUIFFS & THE BOPPIN BENVIS BROTHERS	ROCK / SWING / JIVE
ZO 09.03	THE SONS OF NAVARONE	BLUEGRASS

MET DANK AAN DE INGANG, DANSPUNT, VICTORIA DELUXE, POLARITEIT EN CEL SENIOREN STAD GENT.

DeMorgen P&U Oudenaarde Vlaamse Regiering Vlaanderen

INFO: T. 09 267 28 28 – WWW.VOORUIT.BE

kledij-schoenen-accessoires

Oxfam-Solidariteit vintage

Bij Sint-Jacobs 12 9000 Gent

schenk je kledij een tweede leven, breng ze binnen in onze winkel

open
dinsdag t.e.m. zaterdag 10u tot 18u
zondag 10u tot 13u
info
09/223 13 53
www.oxfamsol.be/shops
vintage.gent@oxfamsol.be

december
opende outfit
voor de
feestdagen

januari
uniek gekleed
aan kleine
prijzen

Oxfam Solidariteit Een andere wereld. We staan er op!

Schenk je boeken een tweede leven

Book shop

Oxfam-Solidariteit
Sint-Amandstraat 16 9000 Gent

Koop jezelf een andere wereld

open
maandag t.e.m. zaterdag
10u tot 18u

info-vacatures
09/233 42 13
bookshop.gent@oxfamsol.be
www.oxfamsol.be/shops/gent

Oxfam Solidariteit Een andere wereld. We staan er op!